

Vilniaus universitetas
Filosofijos fakultetas
Socialinio darbo katedra

Gintarė Gagytė

Socialinės politikos magistrantūros programa

Magistro baigiamasis darbas

Lietuvos gyventojų subjektyvi gerovė amžiaus grupėse

Darbo vadovė: Doc. dr. Daiva Skučienė

Vilnius 2016

TURINYS

SANTRAUKA	3
SUMMARY	4
ĮVADAS	5
1. LIETUVOS GYVENTOJŲ SUBJEKTYVI GEROVĖ AMŽIAUS GRUPĖSE	8
1.1. Subjektyvios gerovės samprata	8
1.2. Subjektyvią gerovę aiškinančios teorijos	11
1.3. Subjektyvią gerovę lemiantys veiksniai	15
1.3.1. Sociodemografiniai veiksniai	15
1.3.2. Ekonominiai veiksniai	17
1.3.3. Politiniai veiksniai	18
1.3.4. Socialiniai veiksniai	19
1.3.5. Asmens būklės veiksniai	20
1.3.6. Aplinkos veiksniai	21
1.4. Amžiaus grupių ypatumai subjektyvios gerovės tyrimuose	22
1.5. Subjektyvios gerovės vertinimas pagal pasaulio indeksus	24
1.6. Tyrimo prielaidos, objektas, tikslas ir uždaviniai	26
2.TYRIMO METODIKA	27
2.1. Tyrimo metodas ir instrumentas	27
2.2. Tyrimo atranka	27
2.3. Tyrimo eiga ir organizavimas	27
2.3. Tyrimo duomenų analizė	29
3.TYRIMO REZULTATAI IR JŲ APTARIMAS	30
3.1. Pasitenkinimas gyvenimu Lietuvoje	30
3.2. Sociodemografinių veiksnių įtaka Lietuvos gyventojų subjektyviai gerovei	33
3.3. Amžiaus grupių ypatumai subjektyvios gerovės veiksnių atžvilgiu.	39
3.4. Ekonominių, politinių, socialinių ir asmens būklės veiksnių įtaka subjektyviai gerovei amžiaus grupėse	42
IŠVADOS	51
REKOMENDACIJOS	53
LITERATŪRA	54
PRIEDAI	59

SANTRAUKA

Lietuvos gyventojų subjektyvi gerovė amžiaus grupėse

Augantis gyventojų skaičius bei ilgėjanti gyvenimo trukmė rodo, kad ateityje reikės vis didesnę dėmesį skirti aukštesnio gyvenimo lygio užtikrinimui visose amžiaus grupėse. Tradiciniai gerovės tyrimai koncentruojasi į objektyvius, ekonominius rodiklius, tokius kaip pajamos ar išlaidos, tačiau pastarieji rodikliai negali visapusiškai atspindėti visų visuomenės grupių gerovės. Pastaruoju metu tampa aktualu sieti objektyvius rodiklius su subjektyviaisiais, kas reikalauja gilintis į subjektyvios gerovės esmę, analizuojant jos vertinimą pagal amžiaus grupes. Subjektyvi gerovė yra multidimensinis reiškiny, apimantis ekonominius, politinius, socialinius bei psichologinius rodiklius. Gera asmens fizinė bei psichinė sveikata, tvirti socialiniai ryšiai, išsilavinimas, darbo bei būsto turėjimas, gerovės valstybės teikiamos priemonės bei ekonominis šalies augimas – tai veiksniai, lemiantys asmens pasitenkinimą gyvenimu, kuris yra vienas svarbiausių subjektyvios gerovės komponentų. Pasitenkinimo gyvenimu vertinimo analizė leidžia pamatyti, kas labiausiai rūpi tiek jauniems, tiek vyresnio amžiaus žmonėms, kalbant apie kuriamą visuomenės gerovę ir atskleidžia socialinės politikos sėkmes ar nesėkmes, o tai daro postūmį formuoti naujos politikos tikslus ateityje. Todėl šio tyrimo tikslas yra išanalizuoti veiksnius, lemiančius subjektyvią gerovę skirtingo amžiaus grupėse. Tikslui įgyvendinti buvo naudojama antrinė European Social Survey ESS 6 (2012) bei Eurobarometer 82.3 (2014) duomenų analizė.

Tyrimo rezultatai atskleidė, kad mūsų šalies piliečiai savo pasitenkinimą gyvenimu vertina vidutiniškai. Lietuvos žmonių pasitenkinimo gyvenimu lygis, deja, yra žemesnis už Europos šalių vidurkį. Buvo išsiaiškinta, kad tarp asmens lyties, išsilavinimo, vedybinio statuso ir pasitenkinimo gyvenimu nėra stipraus ryšio. Tačiau tarp pasitenkinimo gyvenimu ir amžiaus grupių buvo atrastas stipresnis, t.y. vidutinio stiprumo ryšys. Lietuvos žmonių pasitenkinimas gyvenimu yra didžiausias jauname amžiaus tarpsnyje, viduriniame amžiuje pasitenkinimas sumažėja, o sulaukus daugiau nei 61 metų vėl pakyla. Tyrimas parodė, kad ekonominiai bei asmens būklės veiksniai daro didžiausią poveikį Lietuvos žmonių subjektyviai gerovei, tuo tarpu politiniai bei socialiniai veiksniai taip pat daro įtaką, tačiau ne visose amžiaus grupėse.

SUMMARY

The Subjective Well-being of Lithuanian Residents by Age Groups

The increasing number of residents and longer lifetime show that in the future it will be needed to focus more on ensuring the better standard of living in all age groups. Traditional well-being research concentrate on objective and economic indicators, such as income and expenses, but these indicators cannot thoroughly reflect the level of well-being in all society groups. Recently it became relevant to connect objective indicators with the subjective ones, and that requires knowing more about the essence of the subjective well-being while analysing its evaluation according to the age groups. The subjective well-being is a multidimensional phenomenon encompassing economic, political, social and psychological indicators. Good physical and mental health, strong social relationships, education, having a job and a place to live, welfare state measures and country's economic growth are the factors that determine person's satisfaction with life, which is one of the most important components of the subjective well-being. The analysis of evaluation of life satisfaction allows to see what is most important for both young and older people while talking about the society's well-being. It as well reveals the success or failure of the social policy which leads us to set new policy's goals in the future. Thus, the purpose of this research is to analyse the factors that determine subjective well-being in different age groups. To achieve this, a secondary data analysis of the European Social Survey ESS 6 (2012) and Eurobarometer 82.3 (2014) was used.

The results of the analysis revealed that Lithuania's residents evaluated their life satisfaction as average. Unfortunately, this indicates that the level of life satisfaction of Lithuania's citizens is lower than the average of European countries. It was discovered that there is no strong connection between life satisfaction and person's sex, education and marital status. Although, there was discovered a medium-strength connection between life satisfaction and age groups. The life satisfaction in Lithuania is the highest among young people; it decreases in the middle-aged group, and then grows again in the group of people older than 61. The research has shown economic and personal factors influence the well-being of Lithuania's residents the most, while political and social factors are influential only in several age groups.

IVADAS

Darbo temos aktualumas ir problema.

Vienas iš svarbiausių socialinės politikos tikslų yra piliečių gerovės užtikrinimas. Šiuo metu kyla diskusijos, kaip pasiekti aukštesnį gyvenimo lygį, todėl pradedama kritiškiau žvelgti į valdžios institucijų veiklą ir siekiama įvertinti, ar valstybės vykdomos politikos priemonės prisideda prie piliečių gerovės didinimo, o galbūt kaip tik ją mažina. Europos sąjungos valstybės lyderės savo ekonominę veiklą orientuoja į visos visuomenės, t.y. į daugumos socialinių grupių gerovės didinimą. Todėl šių dienų Lietuvai integruojantis į ES ir kitas pasaulio rinkas, prioritetu tampa socialiniai tikslai, ypač svarbi socialinė sanglauda, t.y. gyventojų gerovės augimo spartinimas, derinant ekonomines paskatas, socialinį teisingumą bei socialinį įtraukimą.

Europos Komisija (2008) kartu su Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija pažymėjo, kad nebėra tikslinga apie šalies pažangą spręsti atsižvelgiant vien tik į ekonominius rodiklius. Keletas tyrėjų (Diener, 2006; Hoorn, 2007; Seaford, 2013) pripažįsta, kad BVP negali būti pagrindinis rodiklis matuojant šalies gerovės lygį, nes neatspindi socialinio progreso. Mūsų šalies atveju kyla problema – nors Lietuvos ekonomikos atsigavimą rodo kasmet augantis BVP rodiklis („Eurostat“ duomenimis, ketvirtąjį 2014 metų ketvirtį Lietuvos BVP ūgtelėjo 0,6 proc.), tačiau žmonės nesijaučia gyvenantys geriau. Lietuvoje vis dar išlieka aukštas nedarbo lygis, dėl jo didžioji dalis emigrantų ir palieka Lietuvą, socialiai pažeidžiamos visuomenės grupės turi mažai galimybių dalyvauti ne tik darbo rinkoje, bet ir aktyvios darbo rinkos politikos priemonėse, gauti tinkamos kokybės prieinamas socialines paslaugas. Taigi, nors bendrieji ekonominiai rodikliai, tokie kaip BVP, infliacija ir kt. yra svarbūs matuojant ekonominę šalies pažangą, tačiau socialinės įtraukties bei tikrosios gyventojų gerovės neatspindi. Gerovės visuomenės kūrimą galima užtikrinti tik sukūrus darnią sąveiką tarp individo, visuomenės, ekonominės veiklos ir valdymo. Taip pat gerovės visuomenės kūrimą galima paskatinti duomenimis ir įrodymais pagrįstais moksliniais darbais, pavyzdžiui, subjektyvios gerovės tyrimais.

Pastaruoju metu pasaulinių tyrėjų dėmesys krypsta į subjektyvios gerovės reiškinį, kuris vis dažniau pasirenkamas kaip empirinių tyrimų objektas (Lymborsky, King, Diener, 2005). Manoma, kad norint atsakyti į klausimą kaip paskatinti šalies ekonominę bei socialinę sanglaudą ir sustiprinti visuomenės dvasinę bei fizinę būklę, būtina atsižvelgti į gyventojų individualias patirtis. Tampa svarbu išsiaiškinti, kaip žmonės jaučiasi gyvendami savo šalyje, kokia yra žmonių fizinė sveikata ar emocinė būklė, kiek jų užimamos pareigos patenkina lūkesčius, galiausiai svarbu įvertinti, kiek patenkinti savo gyvenimu yra mūsų šalies piliečiai. Todėl yra reikšminga gilintis į subjektyvios gerovės sampratą. Subjektyvi gerovė yra daugiadimensis reiškinys, apimantis

ekonominius, politinius, socialinius bei asmenybinius veiksnius. A. Gataūlinas (2012) pažymi, kad subjektyvios gerovės elementai yra siejami su suvokimu, kad gerovė apima ne vien pajamas, bet ir žmonių sąmonės sąveiką su juos supančia aplinka, į kurią kiekvienas asmuo reaguoja individualiai ir specifiskai. Keletas tyrėjų (Diener, 2006; Gataūlinas, 2012) savo moksliniuose darbuose parodo, kad išorinių sąlygų ir gyventojų subjektyvios gerovės sąveiką atspindintys rodikliai gali apimti tokias sritis kaip materialinę gerovę, išsilavinimą, sveikatą, fizinį, ekonominį, socialinį bei teisinį saugumą, darbo ir laisvalaikio suderinamumą, socialinius ryšius ir dalyvavimą bendruomeniniame gyvenime bei gyvenamą aplinką. Tampa akivaizdu, kad subjektyvios gerovės rodikliai, priešingai nei objektyvūs ekonominiai rodikliai, leidžia visapusiškiau įvertinti gerovę, o visa apimantis gerovės rezultatų įvertinimas suteikia galimybę pamatyti socialinės politikos nesėkmes ir sukurti postūmį formuoti naujus politikos tikslus bei priemones ateičiai.

Darbo naujumas. Nors subjektyvi gerovė pastaruoju metu tapo nauja socialinių mokslų tyrėjų kryptimi ir plačiai nagrinėjama užsienyje (Diener, Pavot, 2006; Hoorn, 2007; Lauriola, Iani, 2015), tačiau tyrimų, analizuojančių Lietuvos gyventojų subjektyvią gerovę nėra daug rasta. Buvo tyrinėjama subjektyvios gerovės koncepcija (Gataūlinas, 2012), taip pat buvo gilinamasi į Lietuvos žmonių gyvenimo kokybę lemiančius veiksnius (Servetkienė, 2012). Materializmo ir subjektyvios gerovės ryšį atrado Žukauskas (2013). Dar išsiaiškinta, kad Lietuvos vyresnio amžiaus žmonių subjektyvi gerovė yra žema lyginant su Europos šalimis ir tam tikrais rodikliais panaši į Latvijos (Skučienė, 2012). Todėl šiuo darbu norima detaliau pasigilinti į Lietuvos gyventojų subjektyvios gerovės esmę. Naujoviškumo šiai analizei suteikia telkiamas dėmesys į skirtingas amžiaus grupes, įtraukiant tiek jaunus Lietuvos piliečius, tiek vidutinio bei pensinio amžiaus žmones. Visuomenės demografinės tendencijos rodo, kad vidutinė gyvenimo trukmė kasmet ilgėja. Šį reiškinį lydi stabilus vyresnio amžiaus gyventojų dalies augimas. Tačiau nėra pakankamai aišku kaip subjektyvios gerovės vertinimai pasiskirsto pagal amžių (Stepukonis, Svensson, 2007). Kyla klausimas, kurie gyventojai jaučia didesnę pasitenkinimą gyvenimu. Galbūt jauni žmonės kupini optimizmo, ryžtingai besitvirtinantys darbo rinkoje jaus didesnę pasitenkinimą nei garbingo amžiaus sulaukę asmenys, neretai kenčiantys nepritekliu, o galbūt vedybinis asmens statusas gali būti esminis faktorius, lemiantis pasitenkinimą gyvenimu. Remiantis Pawlovski su bendraautoriais (2011) Europos šalyse atlikto tyrimo duomenimis pastebėta, kad amžiui didėjant asmenų subjektyvi gerovė tendencingai mažėja, o tai gali priklausyti nuo daugelio faktorių. Taigi, tampa reikšminga pasigilinti į Lietuvos situaciją ir išanalizuoti įvairaus amžiaus gyventojų subjektyvios gerovės vertinimus, kas ateityje paskatintų formuoti tokią socialinę politiką, kuri užtikrintų laimingą, pilnavertį gyvenimą visais amžiaus tarpsniais.

Darbo reikšmingumas socialinei politikai. Teorinį ir praktinį reikšmingumą socialinei politikai parodo: 1) darbe analizuoti ir susisteminti literatūros šaltiniai, kurie leido išnagrinėti subjektyvios gerovės reiškinį bei ją lemiančius veiksnius; 2) Išsiaiškinta, kaip Lietuvos žmonės vertina subjektyvią gerovę bei nustatyta subjektyvią gerovę lemiančių ekonominių, socialinių, politinių ir asmens būklės veiksnių įtaka skirtingo amžiaus grupėse. Gauti tyrimo rezultatai, išvados bei pateikiamos rekomendacijos gali padėti socialinės politikos įgyvendintojams tobulinti esamas politines strategijas bei formuoti naujus tikslus, siekiant užtikrinti pilnavertį Lietuvos žmonių gyvenimą visais amžiaus tarpsniais.

Darbo tikslas yra išanalizuoti Lietuvos gyventojų subjektyvią gerovę skirtingo amžiaus grupėse. **Darbo uždaviniai:**

1. Remiantis moksline literatūra išanalizuoti subjektyvios gerovės sampratą. Pasitelkiant mokslines teorijas išsiaiškinti, kokie veiksniai gali lemti subjektyvią žmonių gerovę.
2. Ištirti, kaip Lietuvos gyventojai vertina subjektyvią gerovę skirtingo amžiaus grupėse.
3. Nustatyti, kokią įtaką mūsų šalies gyventojų subjektyviai gerovei daro ekonominiai, socialiniai, politiniai bei asmenybiniai veiksniai.
4. Palyginti ir įvertinti veiksnių įtaką gyventojų subjektyviai gerovei skirtinguose amžiaus tarpsniuose.

1. LIETUVOS GYVENTOJŲ SUBJEKTYVI GEROVĖ AMŽIAUS GRUPĖSE

1.1. Subjektyvios gerovės samprata

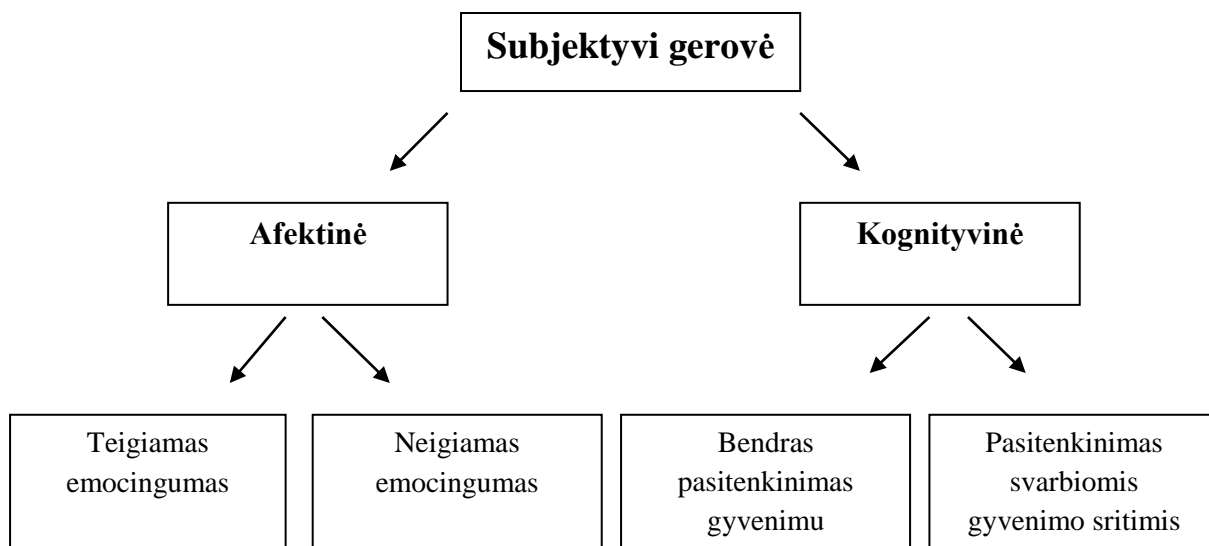
Subjektyvios gerovės tyrimai buvo pradėti XX amžiaus antroje pusėje, todėl tai yra pakankamai nauja gerovės tyrimų kryptis, lyginant su objektyviosios gerovės tyrimais. Pastarieji jau formavosi XVII amžiuje Anglijoje, kai buvo vertinamos gyventojų pajamos. Naujoji subjektyvios gerovės kryptis teorijoje gali sukelti neaiškumų apibrėžiant sąvokas.

Tūkstantmečiais buvo stengiamasi suvokti, kas suteikia žmogui laimės, tačiau tik pastaraisiais dešimtmečiais Vakarų šalyse į laimę pradėta žvelgti moksliskai ir imta analizuoti kaip subjektyvios gerovės reiškinių. Dažnai tyrėjai yra linkę laimės sąvoką vartoti kaip subjektyvios gerovės sąvokos sinonimą, nes tai yra tik skirtingi pavadinimai (Diener et al, 2003; Šilinskas, Žukauskienė, 2004). Hedoninės krypties atstovai iš esmės deda lygybės ženklą tarp subjektyvios gerovės, laimingumo bei pasitenkinimo (Boniwell, 2012; Vitterso, 2013). Pažymima, kad laimė, pasitenkinimas, gerovė, subjektyvi gerovė gali būti vartojamos kaip pakeičiamos sąvokos, sinonimai (Easterlin, 2003). Terminų skirtumas matomai atsirado dėl geografinio atskirtinumo. Terminas subjektyvioji gerovė buvo ypač plačiai paplitęs JAV ir dažniausiai yra siejamas su Harvardo universiteto profesoriumi E. Diener. Tuo tarpu sąvoka visuminė laimė arba tiesiog laimė yra siejama su Roterdamo Erasmus universiteto mokslininko R. Veenhoven tyrimų tradicija.

Mokslinės subjektyvios gerovės analizės žymiausiu atstovu ir pradininku yra pripažįstamas amerikietis E. Diener (1984), kuris XX a. 9 dešimtmetyje apibrėžė subjektyvios gerovės sąvoką taikomą daugelyje dabartinių tyrimų. Subjektyvi gerovė yra apibūdinama kaip reiškinys, apimantis teigiamus ir neigiamus vertinimus, kuriuos asmenys atlieka savo gyvenimo kaip visumos atžvilgiu (Diener, 2006). Taip pat jis išskiria dvi šios sąvokos stambias dalis – kognityvinę, atspindinčią vertinamąjį aspektą bei afektinę, atskleidžiančią emocijų bei nuotaikos aspektus. Tiksliau tai reiškia, kad subjektyvi gerovė apima kognityvinius vertinimus tokius kaip pasitenkinimas gyvenimu ir gyvenimo įvykių afekto reakcijas, apimančias džiaugsmą ar liūdesį (Gataūlinas, Zabrauskaitė, 2014). Reikia pastebėti, kad Europos regiono mokslininkas R. Veenhoven (2008), panašiai kaip ir E. Diener (2006), išskiria du subjektyvios gerovės komponentus: afekto reakcijas ir kognityvinius vertinimus. Kognityvinis elementas atsiranda kai individas savo gyvenimą lygina su gero gyvenimo standartu, o afekto komponentas – kai apibendrinama tai, kaip žmogus emociškai jaučiasi didžiąją laiko dalį. Matyti, kad E. Diener ir R.

Veenhoven tyrėjų suformuota subjektyvios gerovės samprata tapo populiari pasauliniu mastu ir naudojama įvairiuose moksliniuose tyrimuose.

Ilgai tyrėjai (Diener, 2006, Veenhoven, 2008, Pontin, Schwannauer et al 2013) laikėsi suformuoto požiūrio, kad subjektyvios gerovės struktūrą sudaro trys komponentai: teigiamas emociingumas, neigiamas emociingumas, bendras pasitenkinimas gyvenimu. Tačiau pastarųjų metų tyrimuose, taip pat ir šiame darbe, remiamasi naujausiu požiūriu į subjektyvios gerovės sampratą. Be anksčiau minėtų trijų komponentų, gali būti įvertinamas ir ketvirtasis komponentas. Tai – pasitenkinimas svarbiomis gyvenimo sritimis – sveikata, darbu, šeima, įvairiomis veiklomis ir kt. (Diener, 2006). Taigi, subjektyvi gerovė susideda iš dviejų stambių dalių (afektinės ir kognityvinės), išsiskaidančių į keturis komponentus. Nors subjektyvios gerovės samprata nėra lengvai apibūdinama, tačiau prieita bendro suvokimo dėl subjektyvios gerovės struktūros (1 pav.).

1pav. Subjektyvios gerovės struktūra (sudaryta darbo autorės remiantis Diener, 2006; Šarakauskienė, Bagdonas, 2010; Gataūlinas, 2012; Pontin, Schwannauer et al 2013).

Viena iš paveiksle pavaizduotų subjektyvios gerovės struktūrinių dalių - *teigiamas emociingumas* arba *teigiamas afektas* žymi malonias nuotaikas ir emocijas, pavyzdžiui, džiaugsmas ir meilė. Teigiamas emociingumas išreiškia tokias asmens reakcijas į įvykius, kurios rodo, kad gyvenimas vyksta norima linkme (Gataūlinas, 2012).

Neigiamas emociingumas arba *neigiamas afektas* žymi nuotaikas ir emocijas, susiklosčiusias dėl nemalonios patirties įvairiose gyvenimo srityse (Diener, 2006). Dažniausios neigiamo afekto formos yra pyktis, liūdesys, nerimas, stresas, frustracija, kaltė, gėda ir pavydas. Neigiamos emocijos gyvenime yra neišvengiamos ir net yra būtinos efektyviam gyvenimui. Tačiau

reikia pastebėti, jog dažnos, užsitęsusios neigiamos nuotaikos bei emocijos rodo, kad gyvenimas klostosi bloga linkme (Gataūlinas, 2012) .

Bendras pasitenkinimas gyvenimu yra kognityvinis komponentas, išreiškiantis vertinimus, kuriuos asmenys atlieka savo gyvenimo kaip visumos atžvilgiu. Dažnai tai yra savo gyvenimo situacijos lyginimas su tam tikru vyraujančiu standartu arba su kitų žmonių gyvenimo situacijomis (Gataūlinas, 2012; Gataūlinas, Zabarauskaitė, 2014).

Kognityvinis komponentas apima dar ir *pasitenkinimo svarbiomis gyvenimo sritimis* sąvoką. Ši išreiškia individų pasitenkinimą atskiriomis gyvenimo sritimis tokiomis kaip fizinė ir psichinė sveikata, darbas, šeima, socialiniai ryšiai, laisvalaikis ir kt. (Diener, 2006). Reikia atkreipti dėmesį, kad įvertinamos gyvenimo sritys priklauso nuo tiriamųjų amžiaus. Tiriant suaugusiuosius siekiama įvertinti jų pasitenkinimą darbu, gaunamomis pajamomis, socialiniais ryšiais, dalyvavimu visuomeniniame gyvenime, o tiriant jaunesnio amžiaus asmenis, paauglius, dar svarbu būtų įvertinti jų pasitenkinimą laisvalaikiu (Šarakauskienė, Bagdonas, 2010). Remiantis A. Gataūlino (2012) išvalgomis, galima būtų teigti, kad pasitenkinimas gyvenimu apima pasitenkinimą atskiriomis gyvenimo sritimis, todėl pasitenkinimo sritimi sąvoka yra siauresnė už pasitenkinimo gyvenimu sąvoką.

Taigi, mokslinė subjektyvios gerovės analizė remiasi tuo, ką žmogus jaučia bei mąsto apie savo gyvenamą aplinką. Kitaip tariant, subjektyvi gerovė gali būti suprantama kaip objektyvių išorinės aplinkos sąlygų bei žmogaus sąmonės sąveikos rezultatas. Anot M. Eid (2008), kognityvinė subjektyvios gerovės sritis pasižymi didesniu stabilumu nei afekto komponentas, todėl šiame darbe bus remiamasi naujausia subjektyvios gerovės samprata ir gilesniam tyrinėjimui pasirenkama analizuoti kognityvinė subjektyvios gerovės pusė – pasitenkinimas gyvenimu bei jo sritimis.

Pasirinkta nagrinėti kognityvinė subjektyvios gerovės sritis padės įvertinti, kas labiausiai rūpi Lietuvos gyventojams kalbant apie žmonių ir visos visuomenės gerovę. Tuo tarpu politikos formuotojai galės atkreipti dėmesį į padėtį žmonių, kurie iš pirmo žvilgsnio gali atrodyti viskuo aprūpinti, tačiau iš tikrųjų patiriantys problemų dėl darbo, socialinių ryšių ar kliūčių naudotis viešosiomis paslaugomis, kas gali lemti nepilną pasitenkinimą gyvenimu mūsų šalyje.

1.2. Subjektyvią gerovę aiškinančios teorijos

Mokslinėje literatūroje galima rasti įvairių teorijų, analizuojančių subjektyvios gerovės reiškinių. Siekiant aiškumo, teorijos buvo sugrupuotos ir pateikiamos lentelėje žemiau (1 lentelė).

1 lentelė. Subjektyvios gerovės teorijos (sudaryta darbo autorės)

Teorijos pavadinimas	Teorija	Autorius
Filosofinės teorinės prieigos:		
<i>Hedoninės krypties teorinė paradigma</i>	Tiria, kaip žmonės jaučiasi kasdieniniame gyvenime. Gerovė vienodai gali padidinti malonius ir sumažinti nemalonus pojūčius.	Flugel, 1925; Braburn, 1969; Diener, 1984.
<i>Eudaimoninės krypties teorinė paradigma</i>	Gerovė siejama su siejama su žmogaus savirealizacijos galimybėmis ir teigiamu nusistatytų tikslų rezultatu.	Ryff, Keyes, 1989.
Sociologinės teorinės prieigos:		
<i>Žmogaus prigimties teorinė prieiga</i>	Siekia nustatyti universalius žmonių poreikius ir įvertinti jų patenkinimo ryšį su subjektyvia gerove.	Diener, Lucas, 2000; Biswas-Diener, 2001.
<i>Santykinių standartų teorinė prieiga</i>	Individai vertindami gerovę, remiasi įvairiais standartais, kurie gali varijuoti priklausomai nuo individo ir laiko.	Diener, Lucas, 2000; Biswas-Diener, 2001.
<i>Tikslų teorinė prieiga</i>	Svarbių lūkesčių bei tikslų gyvenime turėjimas gali kelti subjektyvią gerovę.	Diener, Lucas, 2000; Biswas-Diener, 2001.
<i>Kultūros teorinė prieiga</i>	Žmogaus jausmai, mąstymas bei elgsena, kuri yra priimta ir vertinama tam tikroje kultūroje, skatina subjektyvią gerovę.	Diener, Lucas, 2000; Biswas-Diener, 2001.
Psichologinės teorinės prieigos:		
<i>Žemyneigė (viršaus-apačios) teorija</i>	Pabrėžia asmens charakterio bruožų bei savybių svarbą subjektyviai gerovei.	Headey et al. 1991; Lucas, 2004; Schimmack, 2008; Pavot, 2008.
<i>Aukštyneigė (apačios-viršaus) Teorija</i>	Aiškina, kad subjektyvi gerovė priklauso nuo pagrindinių ir visuotinių asmens poreikių realizavimo.	Campbell, Converse, Rodgers, 1976.
<i>Subjektyvios gerovės konceptualus modelis</i>	Modelis apima subjektyvios gerovės bei išorės sąlygų sąveikas ir sujungia išorinius subjektyvios gerovės veiksnius į visumą.	Gataūlinas, 2013.

Analizuojant asmens gerovės problemą tradiciškai yra išskiriamos dvi kryptys, kildinamos iš filosofijos – hedoninė ir eudaimoninė (Vitterso, 2013; Kairys, Liniauskaitė, et al 2013).

Iliustruodami hedoninę idėją, skelbiančią, kad gerovė vienodai padidina malonius pojūčius ir sumažina nemalonius, mokslininkai ėmėsi tirti žmonių savijautą kaip jie jaučiasi gyvendami kasdienybėje. Vėliau buvo pateikti svarstymai, jog subjektyvios gerovės sąvoka sinonimiškai gali būti prilyginama „hedoninei gerovei“ (Diener, 2006). Tai reiškia, kad hedoninėje perspektyvoje subjektyvi gerovė yra kaip aukšto lygio malonių emocijų, žemo lygio neigiamų emocijų ir aukšto pasitenkinimo gyvenimo lygio patirčių visuma (Chen et al, 2012). Tuo tarpu, remiantis eudaimonine teorine paradigma, subjektyvi gerovė yra siejama su žmogaus savirealizacijos galimybėmis ir teigiamu nusistatytų tikslų rezultatu. Buvo sukurtas eudaimoninę gerovę atspindintis psichologinis modelis, kuris remiasi prielaida, kad asmenys siekia realizuoti savo talentus bei gebėjimus ir stengiasi veikti visapusiškai (Ryff, Keyes, 1995; Kairys, Liniauskaitė, et al 2013). Pagal šį modelį, gerovė yra išskaidoma į šešias dimensijas:

- 1) savęs priėmimo (apima teigiamą savęs dabarties ir praeities vertinimą);
- 2) aplinkos kontrolės (apima būseną, kai jautiesi nuolat auganti ir besivystanti asmenybė);
- 3) gyvenimo prasmės (apima tikėjimą, kad žmogaus gyvenimas yra tikslingas ir prasmingas);
- 4) kokybiškų santykių (santykiai su aplinkiniais turi būti pozityvūs);
- 5) asmeninio augimo (gebėjimas efektyviai valdyti savo gyvenimą ir aplinkinį pasaulį);
- 6) autonomijos (apima apsisprendimo jausmą).

Pagal veiksnius, kurie daro įtaką subjektyviai gerovei, yra išskiriamos keturios sociologinės teorinės priegigos – žmogaus prigimties (universalų poreikių), santykinių standartų, tikslų bei kultūros priegigos (Diener, Lucas, 2000; Diener, Biswas-Diener, 2002).

Žmogaus prigimties teorinė priegiga siekia nustatyti universalius poreikius ir įvertinti jų patenkinimo ryšį su subjektyvia gerove. Ryšys tarp pajamų ir subjektyvios gerovės bus stiprus tik tol, kol pajamos tenkins universalius žmogaus poreikius. Pasiekus tam tikrą lygį, pajamos nebeturės įtakos subjektyviai gerovei, nes universalūs poreikiai jau bus patenkinti (Diener, Lucas, 2000). Taigi, subjektyvios gerovės vertinimas priklauso nuo asmens poreikių patenkinimo.

Santykinių standartų teorinė priegiga yra priešinga prigimties teorinei priegigai. Individai vertindami gerovę, remiasi įvairiais standartais, kurie gali varijuoti priklausomai nuo individo ir laiko. Asmenys, vertindami savo gerovę, naudoja įvairius standartus – pavyzdžiui, lygina savo

esamą padėtį su kitų žmonių padėtimi, arba savo padėtį su savo padėtimi praeityje ir teigia, kad jų vertinimus lemia jų tuometinė padėtis (Diener, Biswas-Diener, 2002).

Ši teorija tai pat akcentuoja, kad individai lygina savo poreikių patenkinimą su kitais, arba su aukštesniais standartais. Pajamų palyginimo standartas turi įtakos pasitenkinimui darbu. Darbuotojo ir jo kolegos pajamų palyginimas lemia pasitenkinimą darbu. Taip pat pasitenkinimui darbu turi įtakos ir išsilavinimas. Asmenys, turintys aukštesnį išsilavinimą, puoselėja didesnius lūkesčius dėl pajamų ir jaučia mažesnę pasitenkinimą darbu nei tie asmenys, kurie turi žemesnį išsilavinimą (Diener, Biswas-Diener, 2002). Taigi, subjektyvios gerovės vertinimas priklauso nuo asmens padėties, lyginant ją su kitais arba lyginant savo dabartinę patirtį su patirtimi praeityje.

Tikslų teorinės priegijos pagrindas yra tikslai arba asmeniui svarbūs lūkesčiai, dėl kurių įgyvendinimo individas aktyviai dirba. Svarbių tikslų gyvenime turėjimas gali kelti subjektyvią gerovę. Taigi, jei kyla konfliktų tarp tikslų, arba tikslai lieka nepasiekti, tai gali daryti neigiamą poveikį individo subjektyviai gerovei (Diener, Lucas, 2000).

Kultūros teorinė prieiga žmogaus jausmus, mąstymą bei socializaciją kildina iš kultūros, kurioje tuo metu gyvena individas. Elgsena, kuri yra priimta ir vertinama tam tikroje kultūroje, skatina subjektyvią gerovę. Pavyzdžiui, žmonės, kurie uždirba daugiau, gali būti vertinami kaip geriau, kokybiškiau vykstantys visuomenės reikalavimus, gali neva būti efektyvesniais gamintojais bei vartotojais ir taip jausti aukštesnę subjektyvią gerovę (Diener, Biswas-Diener, 2002). Taigi, subjektyvios gerovės vertinimas priklauso nuo tam tikrai kultūrai būdingų elgsenos modelių, mąstymo bei vertybių.

Mokslininkų darbuose pavyko atrasti teorijų, nagrinėjančių subjektyvios gerovės kognityvinę sritį. Analizuojant sąveiką tarp pasitenkinimo gyvenimu ir pasitenkinimo atskiromis gyvenimo sritimis, yra išskiriamos psichologinės teorijos, akcentuojančios skirtingas sąveikos kryptis – aukštyneigė arba dar vadinama apačios-viršaus (angl. bottom-up) ir žemyneigė arba viršaus-apačios (angl. top-down) (Berg, 2008; Gataūlinas, Zabarauskaitė, 2014).

Žemyneigė (viršaus-apačios) teorija skelbia, kad pasitenkinimas gyvenimu priklauso nuo asmenybės bruožų. Pavyzdžiui, ekstraversija arba neurotiškumas gali nulemti tai, kokio lygio pasitenkinimą žmogus patirs. Dar prie viršaus-apačios teorijų yra priskiriama adaptacijos arba prisitaikymo teorija (angl. adaptation theory), kuri akcentuoja, kad svarbūs gyvenimo įvykiai, kai pasikeičia asmens finansinė situacija, vedybinis statusas ar sveikata turi poveikį pasitenkinimui gyvenimui, tačiau tik trumpalaikį. Atsitikus kokiam nors gyvenimo įvykiui, kuris laikinai sumažina

ar padidina laimės pojūtį, žmonės yra linkę pritaikyti savo troškimus prie naujos padėties (Berg, 2008). Neatitikimas tarp troškimų ir realios dabartinės gyvenimo situacijos sumažėja, kai individo nusistatyti standartai prisitaiko prie pakitusių sąlygų, todėl pasitenkinimas gyvenimu vėl grįžta į prieš tai buvusį lygį.

Aukštyneigė (apačios-viršaus) teorija akcentuoja, kad subjektyvi gerovė priklauso nuo pagrindinių ir visuotinių asmens poreikių realizavimo. Šių teorijų šalininkai įsitikinę, kad subjektyviai gerovei įtaką daro išorinio konteksto šaltiniai, apimantys skirtingas gyvenimo sritis tokias kaip pajamos, darbas, sveikata, šeima ir kt. (Berg, 2008).

Aukštyneigės sąveikos teorija akcentuoja, kad pasitenkinimas atskirose gyvenimo srityse (pasitenkinimas darbu, šeima, kaimynyste ir pan.) lemia bendrąjį pasitenkinimą gyvenimu. Tuo tarpu žemyneigės sąveikos teorija teigia atvirkščiai – bendras pasitenkinimas gyvenimu lemia pasitenkinimą atskirose jo srityse (Schimmack 2008; Pavot 2008; Headey et al. 1991; Lucas 2004).

Taigi, žemyneigė (viršaus-apačios) teorija pabrėžia tvirtų asmens savybių reikšmę subjektyviai gerovei, tuo tarpu aukštyneigė (apačios-viršaus) teorija akcentuoja objektyvių gyvenimo sąlygų ir aplinkos įtaką pasitenkinimui gyvenimu.

Kadangi šiame darbe subjektyvi gerovė analizuojama pasitenkinimo komponento metodu, tai pasitenkinimą gyvenimu ir jo sritimis galima tirti remiantis aukštyneige teorine paradigma bei poreikių subjektyviosios gerovės konceptualiuoju modeliu, kurį apibūdina A. Gataūlinas savo disertaciniame darbe (2013). Modelis apima subjektyviosios gerovės ir išorės sąlygų sąveikas ir sujungia išorinius subjektyviosios gerovės veiksnius į visumą (Gataūlinas, 2013). Remiantis šiuo konceptualiuoju modeliu galima išskirti aukštyneigę kryptį kaip vyraujančią procesą, nes modelyje pabrėžiamas poreikių patenkinimas kaip mechanizmas, kuriuo objektyviosios gyvenimo sąlygos daro poveikį individo subjektyviajai gerovei. Subjektyvios gerovės ir išorinių veiksnių sąveika bus detaliau aprašoma kitame skyrelyje.

1.3. Subjektyvią gerovę lemiantys veiksniai

Išanalizavus mokslinę literatūrą, tampa aišku, kad subjektyvios gerovės lygį gali lemti daugelis žmonių rūpimų gyvenimo sričių arba išoriniai aplinkos veiksniai. Subjektyvią gerovę lemiančių veiksnių egzistuoja labai įvairių, todėl tikslinga juos būtų suskirstyti į grupes. Pasitelkiant socialinių mokslų tyrėjų (Hoorn, 2007; Berg, 2008; Šilinskas, Žukauskienė, 2004) skirstymą, veiksniai, darantys įtaką subjektyviai gerovei, gali būti klasifikuojami į šešias stambias grupes:

- Sociodemografiniai veiksniai;
- Ekonominiai veiksniai;
- Politiniai arba instituciniai veiksniai;
- Socialiniai veiksniai;
- Asmens būklės arba asmenybiniai veiksniai;
- Aplinkos veiksniai.

1.3.1. Sociodemografiniai veiksniai

Lytis, amžius, išsilavinimas, vedybinis statusas – sociodemografiniai veiksniai, galimai darantys įtaką žmonių subjektyviai gerovei, tačiau mokslinių tyrimų rezultatuose atskleidžiantys tam tikrus prieštaravimus.

Galima atrasti priešingų nuomonių tarp tyrėjų, analizuojančių lyties ir subjektyvios gerovės ryšį. Vieni tyrėjai aiškina, jog moterų subjektyvi gerovė yra aukštesnė nei vyrų. Pavyzdžiui, Della Giusta su kolegomis (2011) ištyrė, jog moterys yra laimingesnės nei vyrai. Toks skirtumas gali būti paaiškinamas keliais būdais. Pirma, moterys patiria ir aiškiau išreiškia teigiamas bei neigiamas emocijas nei vyrai. Antra, moterys yra labiau linkusios bendrauti ir daugiau dalyvauti visuomeniniame gyvenime (Inglehart, 1990). Tuo tarpu kiti tyrimai, priešingai, atskleidžia, kad būtent vyrai jaučia didesnę pasitenkinimą gyvenimu nei moterys. Tyrėjas Rojas (2007) išsiaiškino, kad vyrai yra labiau patenkinti savo gyvenimu nei moterys, pažymėdamas vyrams reikšmingus veiksnius tokius kaip darbas, karjera, sveikata, beje, minima ir šeima, kuri, iš pirmo žvilgsnio atrodytų, kad moterims turėtų būti reikšmingesnė.

Tuo tarpu kituose tyrimuose nėra randama lyčių skirtumų tiriant pasitenkinimą gyvenimu. Vyrų ir moterų pasaulinio pasitenkinimo gyvenimu rodikliai yra labai panašūs. Ingleheart (1990) tyrimo rezultatai atskleidė, kad iš 16-os pasaulio šalių vyrų ir moterų

pasitenkinimo gyvenimo vertinimai beveik sutampa. 24 proc. Moterų įvertino esančios labai patenkintos gyvenimu, ir panaši dalis vyrų, t.y. 21 proc., įvertino, kad jaučiasi patenkinti savo gyvenimu.

Kitas veiksnys – amžius, taip pat gali turėti įtakos pasitenkinimui gyvenimu, subjektyvios gerovės komponentui. Remiantis Helliwell (2002) įžvalgomis, labiausiai patenkinti yra jauni asmenys. Atlikti tyrimai Didžiojoje Britanijoje ir Amerikoje parodė, kad 18-24 metų individai yra labiau patenkinti gyvenimu nei kitų amžiaus grupių asmenys. 35-44 metų žmonės yra daug labiau nepatenkinti gyvenimu lyginant su 55-64 metų asmenimis, o pastarųjų, pasirodo, pasitenkinimo gyvenimu lygis yra panašus kaip ir 18-24 metų grupės asmenų. Kalbant apie vyriausiuosius, tai 65 metų ir daugiau sulaukę asmenys yra labiau patenkinti gyvenimu nei 55-64 metų asmenys (Helliwell, 2002). Taigi, amžiaus ir laimės ryšys nėra tiesinis, o kaip teigia, Rodriguez-Pose ir Maslauskaitė (2011), jį galima pavaizduoti U formos kreive, nes žmogus per gyvenimą susiduria su įvairiais pokyčiais, skirtingai susitaiko su gyvenimo aplinkybėmis, todėl pasitenkinimo gyvenimu lygis svyruoja. Ši U kreivė siejama su padidėjusiu streso lygiu bei socialiniu spaudimu, kai asmuo siekia tam tikros socialinės padėties. Taigi, pasitenkinimas gyvenimu yra aukščiausias jauname amžiuje, tačiau palaipsniui mažėja vidutiniame amžiaus tarpsnyje ir vėl pakyla sulaukus 60 metų ir daugiau.

Keletas mokslininkų (Helliwell, 2002; Rodriguez-Pose, Maslauskaitė, 2011) ištyrė, kad tarp išsilavinimo ir pasitenkinimo gyvenimu egzistuoja ryšys. Tačiau tie patys tyrėjai pripažįsta, kad ryšys yra nestiprus, labiau netiesioginis. Teigiama, kad kartu sulig išsilavinimo lygiu kyla ir pasitenkinimo gyvenimu lygis. Manytina, kad aukštesnį išsilavinimą turintys asmenys yra linkę gauti didesnes pajamas, turi platesnį socialinių ryšių tinklą, labiau išitraukę į įvairias veiklas, jaučiasi sveikesni, kas ir gali sąlygoti didesnę pasitenkinimo gyvenimu lygį. G. Šilinsko ir R. Žukauskienės (2004) tyrimo rezultatai parodė, jog kitaip nei daugelyje tyrimų, atliktų Vakarų Europos šalyse bei JAV, išsilavinimas ir pajamos yra svarbus veiksnys, susijęs su bendru pasitenkinimu gyvenimu bei teigiamu emocingumu. Taigi, galima būtų teigti, kad išsilavinimas suteikia daugiau galimybių asmeniui profesinėje srityje, kas galimai didina individo pasitenkinimo gyvenimu lygį.

Vedybinis statusas taip pat turi įtakos pasitenkinimui gyvenimu. Longitudinio tyrimo metu buvo nustatytas teigiamas ryšys tarp pasitenkinimo ir gyvenimo santuokoje arba turint ilgalaičius santykius su partneriu (Berg, 2008). Italų mokslininkas A. Hoorn (2007) taip pat ištyrė, kad susituokę žmonės pasižymi aukštesne subjektyvia gerove nei vieniši ar išsiskyrę asmenys.

1.3.2. Ekonominiai veiksniai

Prie ekonominių veiksnių, darančių įtaką subjektyviai gerovei paprastai būna priskiriami: pajamos, darbas bei būsto turėjimas.

Vakarų Europos šalyse ir JAV atliktų tyrimų duomenimis atskleista, jog asmens pajamos yra svarbus veiksnys, susijęs su bendru pasitenkinimu gyvenimu bei teigiamu emocijumu (Šilinskas, Žukauskienė, 2004). Naujesnio, 2013 metų tyrimo duomenys rodo, kad subjektyvi gerovė teigiamai siejasi su pajamomis, t.y. aukštesnės pajamų grupės tiriamieji pasižymėjo aukštesniu bendru pasitenkinimu gyvenimu ir aukštesniais teigiamo emocijumo įverčiais (Žukauskas, Žukauskienė, 2013). Tačiau neretai kyla klausimas, ar tik didelės pajamos uždirbantys žmonės gali būti patenkinti savo gyvenimu, o uždirbantieji mažiau nesijaus laimingi, nesugebės vertinti savo gyvenimo kaip gero ir pilnavertiško.

Praėjusiame šimtmeetyje susiklostę gerovės idealai lėmė sparčią ekonominę pažangą, kurios pasekmes paaiškina „Easterlino“ paradoksas: turtingiau gyvenantys žmonės yra laimingesni nei gyvenantys vargingai, tačiau turtingiausių valstybių piliečiai vis tik dabar nėra laimingesni, nei buvo prieš keletą dešimtmečių, nors per tą laiką žymiai praturtėjo augant šalies ekonomikai (Hoorn, 2007). Tokį prieštaravimą galima būtų paaiškinti remiantis plačiai paplitusiu A. Maslow „Poreikių piramidės“ modeliu. Kol žmonių pagrindiniai poreikiai tokie kaip maistas, drabužiai, būstas ar būtini daiktai nėra tenkinami iki tam tikro lygio, ūkio plėtra yra lemiančioji asmens gerovės priemonė. Ypatingai tuose kraštuose, kur gyventojų vidutinis pajamų lygis svyruoja ties skurdo riba. Tačiau turtingesnėse šalyse padėtis dinamiškai keičiasi. Taigi, nuo tam tikros materialaus turto ribos gerovė darosi vis mažiau priklausoma nuo tolesnio pajamų didėjimo.

R. Veenhoven, vadovaudamasis absoliutine teorija (angl. Absolute theory) atskleidė, kad vis tik yra teigiamas ryšys tarp turimų pajamų ir subjektyvios gerovės. Jo nuomone, žmonės uždirbantys aukštesnes pajamas, gali patenkinti visus savo pagrindinius poreikius ir tuo pačiu jaustis laimingais (Seghieri, 2006). Tačiau ta pati teorija atskleidžia, kad egzistuoja riba, kurią viršijus, nors ir toliau didinsime pajamas, poveikis subjektyviai gerovei gali būti tik nežymus arba jo gali ir visai nebūti. R. Veenhoven tyrimą papildė ir A. Berg (2008) atliktas tyrimas, kurio rezultatai parodė, kad asmenys uždirbantys daugiau yra žymiai labiau patenkinti savo gyvenimu, nei mažesnes pajamas gaunantys žmonės.

Remiantis A. Monkevičiaus (2011) atlikta analize, atsiskleidė dar vienas įdomus faktas – nors labiausiai išsivysčiusių šalių (pvz.: JAV ir Prancūzijos) BVP išaugo ir ekonominė

gerovė padidėjo keletą kartų pastaraisiais dešimtmečiais, tačiau šių šalių piliečių pasitenkinimas gyvenimu beveik nepakito (Monkevičius, 2011). Tad galima būtų teigti, kad aukšti šalies ekonominiai rodikliai gali parodyti šalies daromą pažangą, tačiau neužtikrina asmens gerovės, todėl asmuo gali ir nebūti patenkintas gyvenimu.

Pereinant prie kito veiksnio – (ne)darbo, britų namų ūkių tyrimo duomenys rodo, kad yra stiprus ryšys tarp subjektyvios gerovės ir nedarbo (Frey, Stutzer, 2000). Buvo atskleista, kad iš esmės didesnę laimingumą pajunta gerai išsilavinusios moterys, tačiau jau nedirbančios, o išėjusios į pensiją. Tuo tarpu Europos gyvenimo kokybės tyrimo duomenimis pastebėta, jog trumpesnės nei 12 mėn. laikinosios darbo sutartys turėjo ypač didelę neigiamą įtaką pasitenkinimui gyvenimu. Lietuvoje 2014 metais atlikto statutinių organizacijų darbuotojų tyrimo rezultatai parodė, kad žmonėms darbo turėjimas ir atsakomybė už savo karjerą yra labai svarbūs bendram pasitenkinimui gyvenimu. Tyrimas parodė, kad darbuotojų subjektyvi gerovė susijusi su jų įsitikinimu, jog jie patys atsakingi už savo pasiekimus, karjeros plėtojimą bei darbo sėkmę. Be to, išaiškėjo, kad statutinių darbuotojų subjektyviai gerovei labai svarbus yra kontrolės jausmas, susijęs būtent su darbo sritimi. Kuo labiau žmogus jaučiasi galintis kontroliuoti savo gyvenimo situacijas, tuo aukštesnė yra jo subjektyvi gerovė (Diržytė, Patapas, Fedkovič, 2014).

Kalbant apie būsto, gyvenamo ploto turėjimą, reikia pažymėti, kad tai irgi gali daryti įtaką subjektyviai gerovei. Remiantis Europos gyvenimo kokybės tyrimo ataskaita (2012) nustatyta, kad svarbiausias neigiamą įtaką pasitenkinimui gyvenimu turintis veiksnys yra susijęs su apsirūpinimu būstu – tai nesaugumo jausmas, kad galima netekti būsto. Taigi, išaiškėjo, kad būsto turėjimas irgi gali būti pasitenkinimą gyvenimu nulemiantis veiksnys.

1.3.3. Politiniai veiksniai

Individų pasitenkinimui gyvenimu įtaką gali daryti tokie politiniai veiksniai kaip korupcija, valstybės išlaidos, demokratijos principų įgyvendinimas bei šalyje veikiančių institucijų veikla (Rodriguez-Pose, Maslauskaitė, 2011).

Kaip valdžios politika gali paveikti piliečių laimingumą yra vienas aktualesnių šių dienų klausimų. A. Raipa (2009) padaro visai taiklias išvagas pastebėdamas, jog viešojo valdymo efektyvumas, kurio tikisi mokesčių mokėtojai, neretai sukelia nusivylimą valdžia. Auga nepasitikėjimas svarbiausiomis šalies institucijomis, kurios nesugeba įveikti netvarkos, finansinių problemų, teisinio nihilizmo, neužtikrina demokratinį principų veikimo, net esminių elementų sėkmingo funkcionavimo, o pagrindines valdymo reformų kryptis formuojantys politikai dažnai

pasirenka neteisingus sprendimus, dėl ko galimai mažėja piliečių pasitenkinimas politine šalies situacija, kas gali lemti ir mažesnę bendrą pasitenkinimą gyvenimu (Raipa, 2009; Monkevičius, 2011).

Dar viena mokslinė analizė parodė, kad yra stipri koreliacija tarp šalies korupcijos lygio ir subjektyvios gerovės (Tuvitz, 2007). Pavyzdžiui, natūralios sąlygos ir gyvenamoji aplinka gali būti geresnė Portugalijoje nei Danijoje, tačiau didelis Portugalijoje vyraujantis korupcijos lygis ir žemesnė institucijų veiklos kokybė parodo kertinius skirtumus, dėl ko Danijos piliečiai yra laimingesni, o portugalai yra vis tik mažiau laimingi (Rodriguez-Pose, Maslauskaitė, 2011).

Helliwell (2003) atlikto tyrimo duomenimis, tobulinant šalies valdymo kokybę, pavyzdžiui, suteikiant visiems piliečiams prieinamas reikiamas paslaugas, galima pasiekti didesnę žmonių pasitenkinimo gyvenimu lygį.

Panašius politinius veiksmus, reikšmingus subjektyviai gerovei, pabrėžia ir A. Hoorn (2007), tiesa, juos pavadindamas instituciniais veiksniais. Apibendrinęs kitų mokslininkų tyrimų rezultatus A. Hoorn (2007) daro išvadą, kad šalyje vyraujančios tiesioginės demokratijos formos (pvz.: referendumas) kelia žmonių subjektyvios gerovės lygį. Taip pat jis randa teigiamą ryšį tarp vyriausybės komplekso ir subjektyvios gerovės lygio. Frey ir Stutzer (2000) atlikta analizė parodė, kad vyriausybės ir gerovės valstybės dydis irgi gali būti pasitenkinimo gyvenimu lygį lemiantis veiksnys. Teigiamą sąveiką randama dar ir tarp politinės bei privačios laisvės ir subjektyvios gerovės lygio, bet, pažymima, kad tik turtingose šalyse.

1.3.4. Socialiniai veiksniai

Aktyvus įsitraukimas ir dalyvavimas visuomeniniame gyvenime, tvirtų socialinių ryšių kūrimas su partneriu, šeima bei draugais – tai socialiniai veiksniai, prisidedantys prie aukštesnio subjektyvios gerovės lygio. Socialiniai santykiai yra reikšminga gyvenimo sritis, susijusi su pasitenkinimu gyvenimu, nes kiekvienam žmogui yra svarbi tarpusavio parama, dalinimasis laisvalaikiu bei žinojimas, kad esi svarbus (Albert et al, 2010).

Remiantis Lietuvoje atlikto tyrimo rezultatais, vyresnio amžiaus asmenų aukštesnį gyvenimo lygį lemia ne tik anksčiau minėti materialiniai komponentai (pajamos ar darbas), tačiau ir socialiniai veiksniai (Vaznonienė, 2010). Pavyzdžiui, aktyvus dalyvavimas visuomeniniame socialiniame gyvenime bei tarpasmeniniai santykiai kuriami mikro aplinkoje, t.y. artimiausioje socialinėje aplinkoje gali sąlygoti žmonių bendrą pasitenkinimą gyvenimu.

Vienas iš svarbiausių veiksnių socialiniuose santykiuose yra santuoka arba gyvenimas su partneriu. Manoma, kad santuokoje gyvenantys asmenys yra laimingesni už nesusituokusius. Ištekėjusios moterys yra laimingesnės už netekėjusias – tokių moterų bendras pasitenkinimas gyvenimu yra didesnis (Daukantaitė, Bergman, 2006). Žmonės, kurie patiria skyrybas arba netenka partnerio gali kentėti nuo kamuojančio vienišumo jausmo arba socialinės paramos trūkumo (Diener, 2006). Dar vienas tyrimas rodo, kad gyvenimas poroje siejamas su jaunesnių žmonių didesne subjektyvia gerove, tuo tarpu su vyresnių žmonių – ne (Bonsang, 2008). Taigi, tampa akivaizdu, kad antros pusės turėjimas daro poveikį asmens pasitenkinimui gyvenimu.

Kalbant apie šeimos ryšių svarbą, reikia pažymėti, kad artimi santykiai su šeimos nariais yra daug svarbesni vyresnio amžiaus žmonių pasitenkinimui gyvenimu nei jaunesnių asmenų. Viena vertus, vyresni žmonės dažniau turi susitaikyti su šeimos narių ar giminių netektimi, kas vėliau lemia emocinę paramos stoką ar tuštumos jausmą. Kita vertus, vyresnio amžiaus tėvų noras paremti savo (nors jau ir suaugusius) vaikus, suteikia jiems gyvenimo prasmę ir kelia savivertės jausmą (Albert et al, 2010).

Tuo tarpu socialiniai ryšiai su draugais, mokslininkų Molaris ir Janson (2002) išvadomis, yra mažiau svarbūs nei santykiai su šeimos nariais. Draugai gali teikti paramą ir yra svarbūs teigiamoms emocijoms patirti per įvairią veiklą bei laisvalaikį, tačiau vis tik didesnę pasitenkinimą suteikia kuriami tvirti ir pozityvūs santykiai su šeimos nariais.

1.3.5. Asmens būklės veiksniai

Asmens charakterio bruožai bei sveikata – tai asmens būklės veiksniai, galintys sąlygoti žmonių subjektyvią gerovę.

Didelę įtaką subjektyviai gerovei daro asmenybės faktoriai arba kitaip asmenybės bruožai (Lucas, Diener, 2009; Diener, Oishi, Lucas, 2003). Tyrimai rodo, kad esant ekstravertu paprastai jautiesi laimingesnis nei esant intravertu. Ekstravertai yra linkę į optimizmą, yra linksmi, aktyviau dalyvauja socialiniame gyvenime, patiria daugiau pozityvių emocijų, todėl jų subjektyvios gerovės lygis yra aukštesnis nei asmenų, linkusių į blogą nuotaiką ir neurotiškumą, kas galimai lemia žemesnę subjektyvią gerovę (Nistor, 2011). Dar vienas asmenybės bruožas turintis didelės reikšmės subjektyviai gerovei, anot Vitterso (2003), yra atvirumas patirčiai. Kiti bruožai tokie kaip sąžiningumas, gebėjimas bendrauti ir sutarti su kitais taip pat yra svarbūs. Asmenys, linkę bendradarbiauti ir sutarti su kitais yra labiau mėgstami aplinkinių, todėl nenuostabu, kad gauna teigiamų emocijų ir paskatinimo iš kitų. Sąžiningumas ir sutarimas su kitais per teigiamą

paskatinimą leidžia patirti aukštesnę subjektyvią gerovę (Šilinskas, Žukauskienė, 2004). Apibendrinat įvairių tyrėjų (Diener, Larson, 1984; Diener, Lucas, 2009; Nistor, 2011; Šilinskas, Žukauskienė 2004) išvalgas, reikia pažymėti, kad asmenybės savybės tokios kaip savęs vertinimas, ekstraversija, optimizmas, neurotiškumas, atvirumas naujai patirčiai, sutarimas su kitais, sąžiningumas yra stipriausiai su subjektyvia gerove susiję komponentai.

Kaip atskleidžia daugelis tyrimų, subjektyvi gerovė gali būti tiesiogiai susijusi su tokiais kintamaisiais, kaip sveikatos būklė ir asmens funkciniai sugebėjimai. Europos gyvenimo kokybės tyrimo ataskaitoje (Eurofound, 2012) teigiama, kad sveikata yra svarbiausias subjektyvią gerovę lemiantis veiksnys socialiai atsakingų demokratiškų šalių grupėje. Nustatyta, kad asmenys, kurių sveikata yra prastesnė, išreiškia žemesnį pasitenkinimą gyvenimu (Mannell, Dupuis 1996). Kiti tyrėjai (Gwozdz, Sousa-Poza, 2009; Vazonienė, 2011) išanalizavo, kad sveikata yra labiausiai subjektyvią gerovę lemiantis faktorius vyresniame amžiuje, kai sulaukiama daugiau nei 60 metų. Patys vyriausieji susiduria su įvairiomis sveikatos problemomis, todėl yra natūralu, kad gali būti mažiau patenkinti gyvenimu nei jaunesni asmenys.

1.3.6. Aplinkos veiksniai

Manoma, kad aplinkos veiksniai yra taip pat svarbūs analizuojant subjektyvios gerovės reiškinių. Rehdanz ir Maddison atliktas tyrimas (2005) net 67 pasaulio šalyse parodė, kad klimatas turi didelės įtakos žmonių subjektyviai gerovei. Tyrėjai teigia, jog klimato pokyčiai dėl globalinio atšilimo gali sumažinti viso pasaulio žmonių subjektyvią gerovę per ateinančius dešimtmečius (Hoorn, 2007). Panašią analizę atliko Becchetti su kolegomis (2007), kurie patvirtina, kad egzistuoja ryšys tarp klimato ir subjektyvios gerovės. Tačiau pastarieji tyrėjai mano, kad visuotinis atšilimas, priešingai, gali pakelti subjektyvios gerovės lygį visame pasaulyje.

Taigi, galima pastebėti, kad šiame skyriuje išanalizuoti subjektyvios gerovės veiksniai atspindi socialinei politikai rūpimų problemų lauką. Socialinė politika nagrinėja tokias sritis kaip darbas ir užimtumas, švietimas, sveikata, šeima, socialinė lygybė ir integracija (sanglauda), aplinkos politika bei darnus vystymasis. Laikantis požiūrio, kad socialinė politika turi būti suprantama kaip priemonių rinkinys žmonių gerovei užtikrinti, skyrelyje apibūdintus veiksnius yra reikšminga analizuoti norint išsiaiškinti dabartinę Lietuvos žmonių padėtį, pasitelkiant jų vertinimus, kokios probleminės sritys bei išorės veiksniai mažina asmens gerovę, o kurie, priešingai, leidžia pasiekti aukštą pasitenkinimo gyvenimu lygį.

1.4. Amžiaus grupių ypatumai subjektyvios gerovės tyrimuose

Amžius – vienas veiksnių, kuris vienaip ar kitaip sąlygoja žmonių gyvenimą. Būtent amžius lemia, jog yra pereinama iš vieno socialinio ekonominio statuso į kitą, arba iš vienos socialinės grupės į kitą. Tai gali atsispindėti ir individų pasitenkinimo gyvenimu vertinime.

Mokslinėje erdvėje galima aptikti keletą tyrimų, kuriuose pastebimos ryškios su amžiumi sietinos subjektyvios gerovės kaitos tendencijos. Italų mokslininkas A. Hoorn (2007) atkreipia dėmesį, kad amžius ir lytis yra tie faktoriai, nuo kurių ypač stipriai priklauso subjektyvi gerovė. Buvo iširta, kad paprastai moterys pasižymi aukštesne subjektyvia gerove nei vyrai, o su amžiumi yra sietinas U formos subjektyvios gerovės modelis (Hoorn, 2007). Tai reiškia, kad subjektyvi gerovė pati aukščiausia būna jauname amžiaus tarpsnyje, ryškiai sumažėja vidutinio amžiaus kohortoje, ir vėl pakyla vyresniame amžiuje, kai asmenims sukanka virš 65 metų. Visa tai mums gali patvirtinti Europoje atlikti tyrimai – T. Pawlovski su kolegomis atliktas tyrimas (2011) devyniolikoje Europos šalių, parodė, kad sulig amžiumi laimingumas mažėja, o Europos subjektyvios gerovės tyrimo (2010) duomenys atskleidė, kad daugelyje šalių 18–34 metų asmenims buvo būdinga didžiausia subjektyvi gerovė, 35–64 metų – mažiausia, o asmenims virš 64 metų – pakilusi iki vidutinės, kas ir atspindi minėtą U formos tendencijos modelį. Rodriguez-Pose, Maslauskaitė (2011) atskleidė panašius rezultatus, jog pasitenkinimas gyvenimu aukščiausias yra tarp 25 metų ir šiek tiek vyresnių asmenų, sulaukus 45-55 m. amžiaus – mažėja, o asmenys, kurių amžius siekia 60 metų ir daugiau jaučia vėl didėjantį pasitenkinimą gyvenimu.

Tuo tarpu galima rasti tyrimų priešingai rodančių, kad subjektyvi gerovė nemažėja sulig amžiumi, arba pastebima tik nežymi esamos subjektyvios gerovės žemėjimo tendencija. R. Gilman ir kolegos (2000) nenustatė ryšio tarp pasitenkinimo gyvenimu, gyvenimo sritimis ir amžiaus, tačiau aptiko, kad merginų pasitenkinimas tam tikromis sritimis, pvz.: socialiniais ryšiais, buvo didesnis nei vaikinų. Kito tyrimo duomenimis, didžioji dalis Pietų Švedijos šimtamečių apskritai visą savo gyvenimą apibūdina kaip „gerą“ ir net „labai gerą“ (Stepukonis, Svensson, 2007). Be to, pastebėta, kad šimtamečių viso gyvenimo įvertinimai netgi daug aukštesni nei daugumos jaunesnių amžiaus grupių tiriamųjų įvertinimai. D. Britanijoje atlikto virš 65 metų amžiaus gyventojų tyrimo duomenimis, 68–73% tiriamųjų yra patenkinti savo gyvenimu. Tai yra priešinga vyraujančiam nuomonei, jog seni žmonės dažniausiai būna vieniši ir izoliuoti, nes J. Rowntree (2005) tyrimas parodė, kad dauguma tokio amžiaus tiriamųjų turi tvirtus ryšius su šeimos nariais bei kaimynais, todėl jų subjektyvios gerovės lygis yra gana aukštas.

Kalbant apie Lietuvos situaciją, tyrimų, parodančių aiškias amžiaus grupių sąsajas su subjektyvia gerove nebuvo daug aptikta. Dažniausiai tyrimuose dominuojantys tiriamieji yra vyresnio amžiaus žmonės. G. Šilinskas ir R. Žukauskienė (2004) tyrė subjektyvios gerovės išgyvenimus vyrų imtyje vidutinio amžiaus tarpsnyje. Rezultatai parodė, kad pagrindiniai vyrų subjektyvią gerovę atspindintys komponentai yra susiję su tokiomis gyvenimo sritimis kaip pasitenkinimas darbu bei laisvalaikiu, sveikata, pasitenkinimas ryšiais su partnere bei vaikais. Stepukonis (2007) tyrė pačius vyriausiuosius, virš 80 metų sulaukusius asmenis ir išsiaiškino, kad vyresnio amžiaus gyventojų gyvenimo lygis yra santykinai geras. Tuo tarpu vėlesnis D. Skučienės tyrimas (2012) atskleidė, kad pensinio amžiaus asmenų subjektyvi gerovė 2011 metais buvo pakankamai žema. Išsiaiškinta, kad pensinio amžiaus asmenys jaučiasi nesaugiai dėl ekonominės situacijos, savo sveikatą vertina žemiau nei vidutiniškai, o ir bendras pasitenkinimo gyvenimu vertinimas yra gana žemas.

Tarptautinės socialinių tyrimų programos (ISSP) inicijuoto Lietuvoje socialinių problemų stebėsenos projekto (2012) metu buvo atliktas mūsų šalies situacijos vertinimas, atskleidžiantis aktualiausias lietuviams socialines-ekonomines problemas, kurios pasiskirsto skirtingo amžiaus grupių asmenų vertinimuose. Pavyzdžiui, iki 29 metų amžiaus asmenys prioritetą skiria įsitvirtinimui visuomenėje, emigracijai. Sulaukus 30-39 metų asmenims labiau rūpi ekonominės problemos – nedarbas, mokesčių slėpimas, korupcija ar moralinis nuosmukis. 40 metų ir vyresnius asmenis neramina visuomenės stratifikacijos, nelygybės problemos, gyvenimo lygio skirtumai, mažos pajamos, taip pat politinės problemos – atotrūkis tarp valdžios ir žmonių, nepasitikėjimas valdžios institucijomis. Galiausiai buvo išsiaiškinta, kad vyresnės amžiaus grupės laimės pojūtis yra mažesnis nei jaunesnės bei kiekvienos vyresnės amžiaus grupės pasitenkinimas šeimyniniu gyvenimu taip pat yra mažesnis. Nors tyrimo išvados koncentruojamos į vyriausius asmenis, vis tik akivaizdu, kad skirtinguose amžiaus tarpsniuose žmonių pasitenkinimą gyvenimu galėtų lemti skirtingi veiksniai, nes asmenims priklausomai nuo amžiaus rūpi skirtingos gyvenimo sritys.

Kadangi Lietuvoje vyraujantys tyrimai susiję su subjektyvia gerove atspindi daugiausia vyresnio amžiaus žmonių grupę ir jų gyvenimo situacijos vertinimą, šiuo tyrimu bus siekiama apimti įvairesnio amžiaus grupes. Žvelgiant į ateities perspektyvas, tikslinga rinktis nagrinėti amžiaus dimensijas, nes, kaip žinoma, vidutinė gyvenimo trukmė ilgėja, mažėja darbo jėgos pasiūla, jauni žmonės emigruoja į kitas šalis, todėl tampa būtina kurti tokias politikos priemones, kurios padėtų užtikrinti ne tik vyresniųjų, bet ir jaunesniųjų amžiaus grupių žmonių pasitenkinimą gyvenimu.

1.5. Subjektyvios gerovės vertinimas pagal pasaulio indeksus

Dabar būtų tikslinga apžvelgti esamą Lietuvos padėtį, kaip mūsų valstybė vykdydama savo ekonominę ir socialinę politiką atrodo pasaulio šalių kontekste kalbant apie gyventojų gerovės užtikrinimą.

Verta atkreipti dėmesį į naujosios ekonomikos fondo paskelbtą *Planetos laimingo gyvenimo indeksą* (angl. *Happy Planet Index (HPI)*), matuojantį, kuri šalis geriausiai suteikia savo gyventojams ilgą, laimingą bei tvarų gyvenimą. Tam naudojami pasauliniai duomenys apie gyvenimo trukmę, aplinkos užterštumo lygį, taip pat apima skirtingose valstybėse atskirų gyventojų savo gyvenimo vertinimus. Pagal tokią metodiką buvo įvertintos 151 pasaulio šalis, tarp kurių yra ir Lietuva. Aukštose pozicijose atsidūrė šalys, kuriose žmonės jaučiasi laimingi ir taip jaustis jiems leidžia objektyvūs veiksniai. Pirmajame šalių dešimtuke, kurių gyventojai labiausiai patenkinti gyvenimu, yra Kolumbija, Kosta Rika, toliau seka kitos Pietų Amerikos šalys – Dominyka, Panama, Kuba, Hondūras, Gvatemala ir Salvadoras. Aukščiausią vietą iš Europos valstybių sąrašė užima Austrija (42 vieta), toliau seka Vokietija, Malta, Islandija, Šveicarija, Italija, Danija, Kipras, kurios yra šešto dešimtuko pradžioje. Deja, Lietuvos rezultatai nėra tokie geri kaip norėtusi. Lietuva, kurios HPI-34,6, užima 119 poziciją iš 151 valstybės. Tuo tarpu Latvija (HPI-34,9) yra vos aukštesnėje pozicijoje – 118 vietoje, o Estija (HPI-34,9) užima aukščiausią iš Baltijos šalių – 113 vietą. Taigi, galima būtų daryti prielaidą, kad ne plačios galimybės vartoti ir ne modernios technologijos gali garantuoti gerą asmens savijautą.

Pasitenkinimo gyvenimu indeksą (angl. *The Satisfaction with Life Index*) sukūrė A. G. White (2007). Šio mokslininko tyrimų tikslas buvo atskleisti subjektyvų skirtingų šalių gyventojų pasitenkinimą gyvenimu. Kaip parodė atlikti vertinimai, subjektyvi gerovė stipriausiai koreliuoja su sveikata, materialine gerove ir švietimo prieinamumu. Pagal A. G. White pasitenkinimo gyvenimu indeksą Danija atsiduria sąrašo aukščiausioje pozicijoje, antroje vietoje yra Šveicarija, trečioje – Austrija, o prieš tai minėta Kosta Rika yra 13 vietoje. Baltijos šalys vėlgi pasiskirsto žemesnėse pozicijose, pavyzdžiui, Lietuva atsiduria tik 155 vietoje iš 178 pasaulio valstybių. Toks matavimo pavyzdys aiškiai parodo, kad tiesioginiai klausimai, kiek žmogus jaučiasi laimingas, kaip jis vertina savo pasitenkinimą gyvenimu, yra alternatyva tradiciniams ekonominės politikos sėkmingumo matavimams, kurie remiasi tik tokiais makroekonominiais rodikliais, kaip BVP ar nedarbo lygis. Tokie tyrimai įrodo, kad gyventojų subjektyvi gerovė iš tikrųjų gali būti veiksmingai pamatuojama.

Žmogaus socialinės raidos indeksu (angl. Human Development Index) matuojama pasaulio valstybių gyventojų vidutinė gyvenimo trukmė, raštingumo, švietimo ir pragyvenimo lygis. Šis indeksas leidžia nustatyti socialines pragyvenimo sąlygas valstybėje, todėl remiantis tokiu indeksu galima spręsti apie socialinį žmogaus pragyvenimo lygį valstybėje. Indeksas naudojamas nustatyti, kiek valstybė yra išsivysčiusi, juo matuojama ekonominės politikos įtaka gyventojų gerovei. Remiantis šio indekso 2013 metų duomenimis, galime pamatyti, kad Lietuva šį kartą yra pakankamai aukštoje pozicijoje – 35 vietoje, o Latvijai tenka 48 vieta iš 187 pasaulio valstybių. Norvegija yra šio indekso sąrašo lyderė, toliau taip pat aukštas pozicijas užima Australija, Šveicarija, Vokietija, Naujoji Zelandija, Kanada, Danija, esančios pirmajame dešimtuke.

Dar vienas indeksas, atskleidžiantis šalių esamą padėtį yra *Geresnio gyvenimo indeksas (angl. Better Life Index)*, kuriamas tarptautinės Ekonominio Bendradarbiavimo ir Plėtros Organizacijos (EBPO). Šis indeksas lygina šalių gerovę pagal 11 dimensijų, kurios EBPO yra pripažintos kaip svarbios, atspindinčios materialias gyvenimo sąlygas (pajamos, būstas, darbas) bei gyvenimo kokybę (išsilavinimas, aplinka, sveikata, valdžia, pasitenkinimas gyvenimu, darbo ir gyvenimo suderinamumas). Šio indekso kūrimo dalyvauja 36 šalys. Gaila, kad Lietuva šiuo metu dar nedalyvauja šiame tyrime, tačiau kitos dvi Lietuvai istoriškai artimos šalys – Estija ir Lenkija yra įtrauktos. Galima būtų spėti, kad Lietuvai dalyvaujant šio indekso kūrimo, rezultatai galėtų būti panašūs į Estijos arba Lenkijos. Deja, tiek Estija, tiek Lenkija užima paskutiniąsias pozicijas, kai tuo tarpu Skandinavijos šalys atsiduria aukščiausiose lyderių pozicijose.

1.6. Tyrimo prielaidos, objektas, tikslas ir uždaviniai

Pagrindinės tyrimo prielaidos: 1) Lietuvos žmonių subjektyvią gerovę ir amžių sieja U formos ryšys; 2) Skirtingose amžiaus grupėse subjektyvią gerovę lemia skirtingi veiksniai: sociodemografiniai, politiniai, socialiniai, ekonominiai, asmens būklės.

Tyrimo objektas yra Lietuvos gyventojų subjektyvios gerovės veiksniai amžiaus grupėse.

Tyrimo tikslas – ištirti Lietuvos gyventojų subjektyvią gerovę lemiančius veiksnius skirtingo amžiaus grupėse.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išsiaiškinti, kaip Lietuvos gyventojai vertina subjektyvią gerovę.
2. Ištirti, kokią įtaką žmonių subjektyviai gerovei daro sociodemografiniai, ekonominiai, politiniai, socialiniai bei asmens būklės veiksniai.
3. Palyginti ir įvertinti, veiksnių įtaką subjektyviai gerovei skirtingo amžiaus grupėse.

2.TYRIMO METODIKA

2.1. Tyrimo metodas ir instrumentas

Siekiant išanalizuoti Lietuvos žmonių subjektyvios gerovės ir ją lemiančių veiksnių sąveiką, kiekybiniam tyrimui atlikti buvo pasirinktas antrinės duomenų analizės metodas. Toks tyrimo metodas pasirinktas todėl, kad tarptautinėse apklausose galima rasti pakankamai kintamųjų, kurie reprezentuoja visus šalies gyventojus, be to, leidžia įgyvendinti išsikeltus tyrimo uždavinius bei atlikti visapusišką analizę.

Šio tyrimo instrumentu yra pasirinktos dvi tarptautinės gyventojų apklausos. Siekiant išnagrinėti, kaip Lietuvos žmonių subjektyvios gerovės padėtis atrodo makro lygmenyje, buvo pasitelktas 2014 m. Eurobarometras 82.3 (angl. Eurobarometer). Šis empirinių duomenų šaltinis leido palyginti Lietuvos valstybės gyventojų subjektyvios gerovės situaciją su kitomis Europos šalimis. Tuo tarpu, siekiant išanalizuoti subjektyvią gerovę lemiančių veiksnių vertinimus skirtingose amžiaus grupėse buvo naudojami Europos socialinio tyrimo (angl. European Social Survey ESS) 6 bangos 2012 metų duomenys. Pastarojoje bangoje yra surinkti duomenys apie Lietuvos gyventojų socialines ir politines nuostatas bei požiūrius, kaip žmonės mato save, vieni kitus ir savo pasaulį.

2.2. Tyrimo atranka

Generalinė tyrimo elementų aibė – 18 metų sulaukę ir vyresni Lietuvos gyventojai.

ESS 6 ir Eurobarometro apklausose dalyvavę tiriamieji buvo atrinkti paprastosios atsitiktinės arba dar vadinamos tikimybinės atrankos būdu. Toks atrankos būdas lemia duomenų reprezentatyvumą, o tai reiškia, kad tyrimo rezultatai gali būti pritaikomi visai populiacijai.

2.3. Tyrimo eiga ir organizavimas

Šiame tyrime subjektyvios gerovės vertinimui tirti naudojamas kintamasis yra pasitenkinimas gyvenimu. Ankstesniais metais buvo ištirta, kad pasitenkinimas gyvenimu, kaip vienas iš subjektyvios gerovės komponentų, paprastai išlieka stabilus laikui bėgant, todėl yra naudingas analizuoti (Meyer et al, 2002). Šiame darbe pasitenkinimui gyvenimu tirti buvo pasirinkta Europos socialiniame tyrime naudojama 10 balų Pasitenkinimo gyvenimu skalė, kai 1 – reiškia visiškai nepatenkintas gyvenimu, tuo tarpu 10 – visiškai patenkintas gyvenimu.

Kadangi pasitenkinimą gyvenimu lemia įvairūs veiksniai (ekonominiai, politiniai ir pan.), iš ESS-6 apklausos buvo atrinkti potencialūs kintamieji veiksniams atskleisti. Ekonominiams

veiksniams atskleisti buvo rasti kintamieji tokie kaip darbo turėjimas, pasitenkinimas darbu, uždirbamos pajamos bei pasitenkinimas ekonomine Lietuvos situacija. Politinius veiksnius atspindėjo kintamieji tokie kaip lietuvių pasitenkinimas valdžia bei demokratija, pasitikėjimas seimu, taip pat viešųjų paslaugų – sveikatos bei švietimo paslaugų Lietuvoje padėtis. Socialiniams veiksniams atskleisti buvo pasirinkti analizuoti socialinių ryšių, dalyvavimo socialiniame gyvenime, priklausymo religinei bendruomenei kintamieji. Galiausiai asmens būklės veiksnius geriausiai atitiko asmenų bendras sveikatos būklės įvertinimas bei charakterio bruožai.

Kadangi buvo išsikeltas tikslas analizę atlikti per amžiaus prizmę, Lietuvos gyventojų pasitenkinimas gyvenimu buvo analizuojamas penkiose amžiaus grupėse. Į 1-ą grupę pateko Lietuvos jaunimas, t.y. asmenys nuo 18 iki 29 metų amžiaus, į 2-ąją grupę pateko 30 – 40 metų asmenys, kurie jau tikėtina turi stabilius darbus ir kuria šeimas, į 3-iąją grupę buvo paskirti 41 – 50 metų asmenys, 4-oje grupėje buvo 51 – 60 metų amžiaus asmenys, o į paskutinę, 5-ąją grupę pateko virš 61 metų sulaukę žmonės, kai ateina pensinis laikotarpis. Tiesa, reikia pastebėti, jog 1-oji ir 5-oji amžiaus grupės gali pasirodyti per plačios. Tolimesniuose tyrimuose būtų naudinga tokį skirstymą labiau susmulkinti, įtraukiant, pavyzdžiui, pačių vyriausiųjų grupę, kai asmenų amžius siekia 80 metų ir daugiau.

Siekiant aiškumo, amžiaus grupėms reikšmingi kintamieji, t.y. potencialūs pasitenkinimą gyvenimu lemiantys veiksniai, buvo sugrupuoti ir pateikiami lentelėje žemiau (2 lentelė).

2 lentelė. Amžiaus grupėms reikšmingi kintamieji

Amžiaus grupės	Statistiškai reikšmingi kintamieji (p< 0,05)
18 – 29 m.	Pasitenkinimas ekonomine šalies situacija, pasitenkinimas švietimo paslaugomis, dalyvavimas socialinėje veikloje, sveikatos būklė bei charakterio bruožai (pozityvumas, depresyvumas).
30 – 40 m.	Gyvenimas su partneriu, turimos pajamos, pasitenkinimas darbu, sveikatos būklė, pasitenkinimas valdžia bei ekonomine šalies situacija.
41 – 50 m.	Gyvenimas su partneriu, pasitenkinimas darbu, depresyvumas.
51 – 60 m.	Pasitenkinimas ekonomine šalies situacija, pasitenkinimas demokratija, depresyvumas, sveikatos būklė.
61 m. ir daugiau	Asmens turimos pajamos, pasitenkinimas ekonomine šalies situacija, pasitenkinimas valdžia, depresyvumas bei pasitenkinimas sveikatos paslaugomis Lietuvoje.

2.3. Tyrimo duomenų analizė

Tyrimo duomenų analizei buvo naudojama aprašomoji statistika. Duomenys buvo apdorojami statistinės analizės programa „SPSS.20“ bei „Microsoft Office Excel“. Norint išsiaiškinti Lietuvos ir kitų šalių panašumus pagal subjektyvią gerovę buvo naudota Klasterinė hierarchinė analizė. Tuo tarpu, siekiant nustatyti priežastinius veiksnius skirtingo amžiaus grupėse buvo naudojama Tiesinė regresija. Statistiškam reikšmingumui gauti buvo naudojami Stjudento bei Anovos kriterijai.

3.TYRIMO REZULTATAI IR JŲ APTARIMAS

3.1. Pasitenkinimas gyvenimu Lietuvoje

Siekiant išanalizuoti Lietuvos žmonių subjektyvios gerovės komponento – pasitenkinimo gyvenimu vertinimus, visų pirma yra svarbu išsiaiškinti, kaip Lietuva ir jos žmonių padėtis atrodo makro lygmenyje.

Buvo išsiaiškinta, koks yra Lietuvos žmonių pasitenkinimo gyvenimo lygis palyginus su kitomis Europos šalimis (3 lentelė). Pasitenkinimas gyvenimu buvo vertinamas 4 balų Pasitenkinimo gyvenimu skale, kai 4 – reiškia, kad asmuo yra visiškai nepatenkintas, tuo tarpu 1 – visiškai patenkintas savo dabartiniu gyvenimu.

3 lentelė. Vidutinis pasitenkinimas gyvenimu Europos šalyse 2014 m.

Eil. Nr.	Šalis	Pasitenkinimas gyvenimu (vid.)	Eil. Nr.	Šalis	Pasitenkinimas gyvenimu (vid.)
1.	Danija	1,34	19.	Ispanija	2,17
2.	Islandija	1,49	20.	Latvija	2,18
3.	Olandija	1,52	21.	Lietuva	2,21
4.	Švedija	1,61	22.	Slovakija	2,24
5.	D. Britanija	1,68	23.	Kroatija	2,27
6.	Liuksemburgas	1,70	24.	Juodkalnija	2,28
7.	Airija	1,70	25.	Italija	2,34
8.	Suomija	1,73	26.	Turkija	2,35
9.	Malta	1,78	27.	Vengrija	2,38
10.	Vokietija	1,79	28.	Makedonija	2,41
11.	Austrija	1,83	29.	Albanija	2,43
12.	Belgija	1,86	30.	Rumunija	2,46
13.	Čekija	1,91	32.	Serbija	2,56
14.	Prancūzija	1,98	33.	Portugalija	2,57
15.	Slovėnija	1,98	34.	Bulgarija	2,67
16.	Lenkija	2,00	35.	Graikija	2,80
17.	Kipras	2,03			
	Vidurkis	2,06			
18.	Estija	2,16			

Šaltinis: Eurobarometras 82.3 (2014)

3 lentelėje matyti, kaip skiriasi Europos šalių gyventojų pasitenkinimo gyvenimu vertinimai. Lyginant skirtumus tarp šalių buvo naudojamas Anova kriterijus bei pritaikomi svoriai.

Rezultatai parodė, kad Lietuvos žmonės savo pasitenkinimą gyvenimu įvertino gana vidutiniškai – 2,21 balo. Taip pat paaiškėjo, kad aukščiausiai įvertintas pasitenkinimas gyvenimu yra Danijoje, 1,34 balo, panašiai aukštu balu pasitenkinimą gyvenimu įvertino Islandijos bei Olandijos gyventojai. Tuo tarpu Estijos bei Latvijos piliečių pasitenkinimo gyvenimu vidurkiai yra panašūs į Lietuvos, siekia atitinkamai 2,16 ir 2,18 balo.

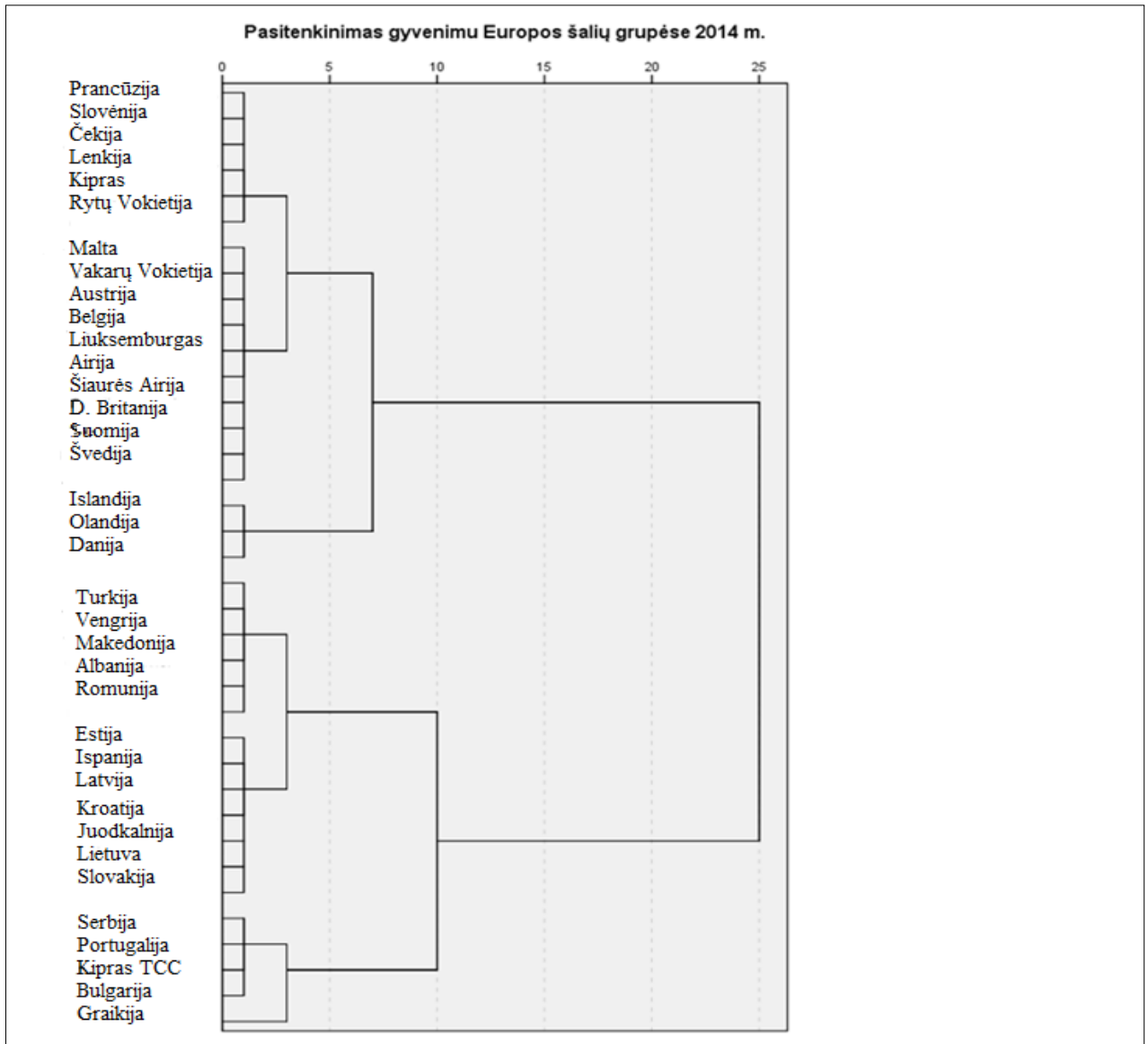
Siekiant palyginti Lietuvos pasitenkinimo gyvenimu vidurkį su kitų Europos šalių vidurkiu, buvo pritaikytas Stjudento kriterijus (T-Testas) su 95 proc. pasitikėjimo lygmeniu. Buvo gautas statistiškai reikšmingas skirtumas ($p=0,016$), kuris reiškia, kad lietuvių pasitenkinimo gyvenimu vidurkis (vid.2,21), nors nežymiai, bet skiriasi nuo likusių šalių pasitenkinimo vidurkio (vid.2,06 balo) (4 lentelė). Todėl galima daryti išvadą, kad lietuvių pasitenkinimo gyvenimu lygis, deja, yra žemesnis už Europos šalių vidurkį.

4 lentelė. Lietuvos žmonių vidutinis pasitenkinimas gyvenimu

	Šalis	Vidurkis
Pasitenkinimas gyvenimu 2014	Lietuva	2,21
	Kitos Europos šalys	2,06

Šaltinis: Eurobarometras 82.3 (2014)

Taip pat buvo įdomu išsiaiškinti, kaip panašūs tarp šalių yra pasitenkinimo gyvenimu vertinimai ir į kokias kitas Europos šalis Lietuva yra labiausiai panaši pagal asmenų pasitenkinimo gyvenimu vidutinius vertinimus. Apklausos dalyvių buvo klausiama, kiek jūs esate patenkintas dabartiniu gyvenimu toje šalyje, kurioje gyvenate. Respondentų rezultatams grupuoti buvo pasitelkiamas Klasterinės hierarchinės analizės metodas, kuris leido šalis suskirstyti pagal panašius pasitenkinimo vertinimus (2 pav.).

Šaltinis: Eurobarometras 82.3 (2014)

2 pav. Pasitenkinimas gyvenimu Europos šalių grupėse

2 Paveiksle galima matyti, kad Danija, Olandija, Islandija yra viename klasteryje arba vienoje grupėje pagal panašius, aukštus pasitenkinimo gyvenimu įvertinimus. Kitame klasteryje grupuojasi Liuksemburgas, Švedija, Didžioji Britanija, Airija, Suomija, kurių vertinimai taip pat yra gana aukšti. Mūsų šalis Lietuva patenka į šalių grupę kartu su Latvija, Estija, Ispanija, Juodkalnija, Kroatija bei Slovakija, kurių pasitenkinimo gyvenimu vertinimai yra vidutiniai arba kiek žemesni nei vidutiniai lyginant su Europos šalių vidurkiu.

Palyginus šio tyrimo lietuvių respondentų pasitenkinimo vertinimus su kitų tyrėjų atliktais tyrimais, paaiškėjo, kad rezultatai šiek tiek skiriasi. Ankstesniais metais D. Skučienės

atliktas tyrimas (2012) parodė, kad Lietuvos pensinio amžiaus žmonių pasitenkinimo gyvenimu vertinimas buvo panašus į Rumunijos ir Portugalijos, o šio tyrimo respondentų vertinimai labiau panašūs į Latvijos ar Slovakijos. Taip pat D. Skučienės buvo nustatyta, kad pagal požiūrį į ekonominę situaciją, kaip svarbią pasitenkinimo gyvenimu sritį, Lietuvos pensininkų požiūris buvo arčiau „blogos ekonominės padėties“ įvertinimo kategorijos, todėl skyrėsi nuo likusių Europos šalių ir buvo panašus į Lenkijos gyventojų požiūrį. Tuo tarpu panašumas yra tame, kad abiejuose tyrimuose atsiskleidė gana žemas respondentų pasitenkinimo gyvenimu vertinimas lyginat su likusiomis Europos šalimis. Bet reikia atkreipti dėmesį, kad ankstesniais metais buvo tirti tik pensinio amžiaus žmonės, kai tuo tarpu šiame tyrime dalyvavę respondentai buvo įvairaus amžiaus, turintys skirtingas gyvenimo patirtis.

3.2. Sociodemografinių veiksnių įtaka Lietuvos gyventojų subjektyviai gerovei

Toliau šiame tyrime buvo vertinama sociodemografinių veiksnių įtaka pasitenkinimui gyvenimu remiantis 2012 metų ESS 6 apklausos duomenimis. Šioje apklausoje pasitenkinimas gyvenimu buvo vertinamas 10 balų skale, kai 10 – reiškia visiškai patenkintas gyvenimu, o 1 – visiškai nepatenkintas.

Ankstesnių metų Tesch-Romer ir kolegų (2008) tyrimo rezultatai atskleidė, kad lytis daro įtaką pasitenkinimui. Buvo išsiaiškinta, kad moterims būdingas mažesnis pasitenkinimas gyvenimu nei vyrams, nes moterys dažniau išgyvena neigiamas emocijas, skundžiasi prastesne sveikata. Tie patys tyrėjai paaiškina, jog lyčių skirtumus gali lemti nevienodos vyrų ir moterų gyvenimo sąlygos, nes, kaip žinome, daugelyje kultūrų gyvenimo sąlygos iš tiesų yra palankesnės vyrams, įvairūs išteklių tarp lyčių būna paskirstomi nevienodai. Buvo pritaikytas Stjudento (T-Test) kriterijus siekiant sužinoti, ar lytis turi įtakos lietuvių pasitenkinimui gyvenimu skirtingais amžiaus tarpsniais. Duomenys atskleidė, kad amžiui didėjant, tiek moterų, tiek vyrų pasitenkinimas gyvenimu mažėja (5 lentelė).

5 lentelė. Lyties įtaka pasitenkinimui gyvenimu pagal amžiaus grupes

Amžiaus grupės	Pasitenkinimas gyvenimu (vid.)	
	Moterys	Vyrai
18 – 29 m.	6,82	6,85
30 – 40 m.	6,46	6,49
41 – 50 m.	5,57	6,16
51 – 60 m.	5,72	5,22
61 +	5,18	5,13

Šaltinis: ESS 6 (2012)

Verta atkreipti dėmesį į tai, kad lietuvės moterys sulaukusios 41 – 50 metų amžiaus yra mažiau patenktos savo gyvenimu nei vyrai. Tuo tarpu, kai asmenims sukanka 51 – 60 metų, situacija pasikeičia. Šiame amžiaus tarpsnyje vyrų pasitenkinimo gyvenimu vidurkis yra 5,22 balo, o moterų – 5,72 balo, vadinasi, vyrai jaučiasi mažiau patenkinti gyvenimu nei moterys. O sulaukus pensinio amžiaus vyrų ir moterų pasitenkinimo gyvenimu vertinimai yra panašūs, gana žemi.

Taip pat buvo siekiama atrasti ryšį tarp *išsilavinimo* ir pasitenkinimo gyvenimu. Pritaikius Pearsono koreliacijos koeficientą buvo gauta, kad pasitenkinimas gyvenimu statistiškai reikšmingai koreliuoja su išsilavinimu ($r = 0,094$, $p = 0,000$). Tačiau reikia atkreipti dėmesį, kad koreliacija yra silpna, todėl asmens išsilavinimas beveik neturi įtakos pasitenkinimui gyvenimu. Tiesa, mokslininkai (Helliwell, 2002; Rodriguez-Pose, Maslauskaitė, 2011) taip pat pažymi, kad tarp išsilavinimo ir pasitenkinimo gyvenimu egzistuoja nestiprus ryšys, labiau netiesioginis. Minėti tyrėjai atkreipia dėmesį į tai, kad būtent aukštasis išsilavinimas galėtų lemti aukštesnį pasitenkinimo lygį. Todėl, remiantis šia prielaida, buvo norima patikrinti, ar aukštąjį išsilavinimą turintys lietuviai yra labiau patenkinti savo gyvenimu nei tokio išsilavinimo neturintys asmenys skirtinguose amžiaus tarpsniuose.

Gauti rezultatai, atskleidė, kad ryšys tarp aukštojo išsilavinimo ir pasitenkinimo gyvenimu egzistuoja. Pritaikius Stjudento kriterijų, paaiškėjo, kad aukštąjį universitetinį arba aukštąjį neuniversitetinį išsilavinimą turintys Lietuvos gyventojai yra labiau patenkinti savo gyvenimu už turinčius žemesnį išsilavinimą (6 lentelė). Didelių skirtumų tarp amžiaus grupių nebuvo rasta. Manytina, kad aukštesnį išsilavinimą turintys asmenys yra linkę gauti didesnes pajamas, turi platesnį socialinių ryšių tinklą, labiau įsitraukę į visuomenines veiklas, jaučiasi

sveikesni, kas ir gali sąlygoti didesnę pasitenkinimo gyvenimu lygį (Rodriguez-Pose, Maslauskaitė, 2011). Taigi, galima būtų teigti, kad aukštasis išsilavinimas suteikia daugiau galimybių asmeniui profesinėje srityje, o tai galimai didina asmens pasitenkinimo gyvenimu lygį, kas atsiskleidė šio tyrimo rezultatuose.

6 lentelė. Išsilavinimo įtaka pasitenkinimui gyvenimu amžiaus grupėse.

Amžiaus grupės	Pasitenkinimas gyvenimu (vid.)	
	Išsilavinimas	
	Žemesnis nei aukštasis universitetinis/neuniversitetinis	Aukštasis universitetinis/neuniversitetinis
18 – 29 m.	6,78	7,18
30 – 40 m.	6,26	6,95
41 – 50 m.	5,61	6,57
51 – 60 m.	5,30	6,44
61 +	5,09	5,56

Šaltinis: ESS 6 (2012)

Buvo siekiama sužinoti, ar *vedybinis statusas* gali lemti žmonių pasitenkinimą gyvenimu. Rezultatai parodė, kad gyvenimas kartu su partneriu/žmona/vyru ir pasitenkinimas statistiškai reikšmingai koreliuoja ($r = 0,089$, $p = 0,000$). Tačiau reikia pažymėti, kad ryšys nėra stiprus. Taip pat buvo pritaikomas Stjudento kriterijus, siekiant palyginti vedybinių statuso įtaką amžiaus grupėse (7 lentelė).

7 lentelė. Vedybinio statuso įtaka pasitenkinimui gyvenimu amžiaus grupėse

Amžiaus grupės	Pasitenkinimas gyvenimu (vid.)	
	Vedybinis statusas	
	Gyvena su vyru/žmona/partneriu	Gyvena be vyro/žmonos/partnerio
18 – 29 m.	6,75	6,88
30 – 40 m.	6,65	5,73
41 – 50 m.	6,10	4,65
51 – 60 m.	5,74	4,69
61 +	5,37	4,91

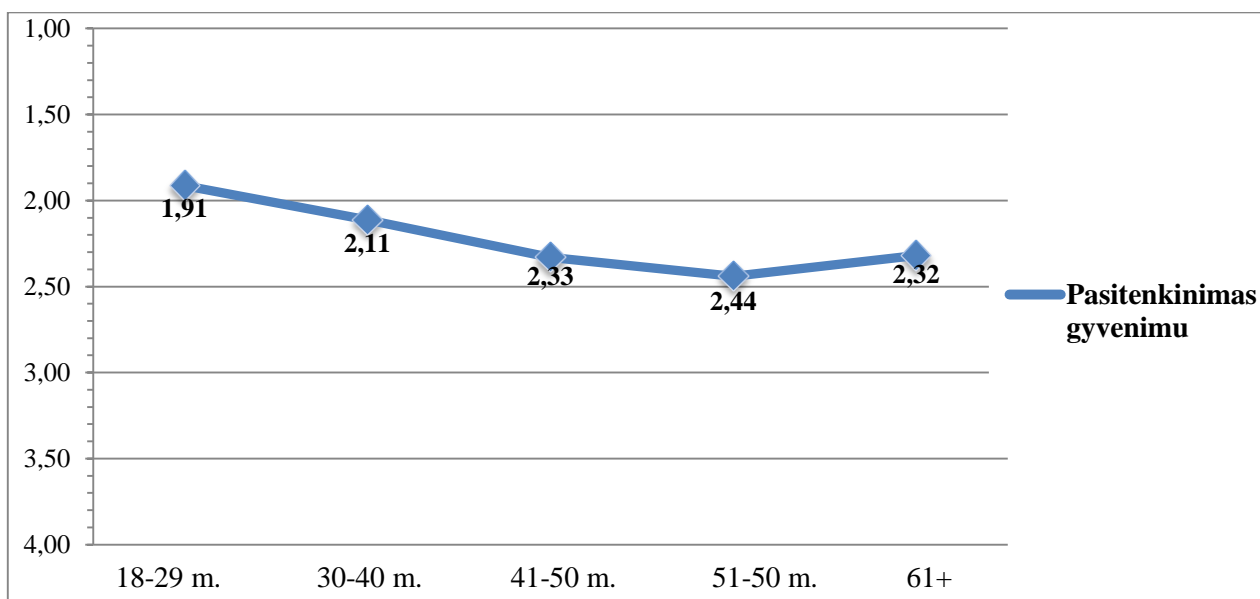
Šaltinis: ESS 6 (2012)

7 lentelės duomenys atskleidžia, kad sulaukus 30 metų ir daugiau, pasitenkinimo gyvenimu vidurkis ženkliai krenta neturint gyvenimo partnerio. Taip pat tyrimo rezultatai parodė, kad vyresnio amžiaus respondentams antros pusės neturėjimas kelia didesnę stresą ir jų pasitenkinimas gyvenimu yra žemesnis nei jaunų asmenų. Ypač tų, kurie patenka į 41 – 50 m. amžiaus tarpsnį bei į 51 – 60 m. kategoriją, pasitenkinimo gyvenimu vertinimai gyvenant be partnerio yra itin žemi, atitinkamai vidurkiai yra 4,65 bei 4,69 dešimties balų vertinimo skalėje. Taigi, vienareikšmiškai nereikėtų teigti, kad gyvenant su partneriu bus jaučiamas didesnis pasitenkinimas gyvenimu, tačiau gyvenimas kartu su antra puse daro įtaką pasitenkinimo gyvenimu vertinimui vyresniame amžiuje.

Nors tyrimuose atrandama skirtingo pobūdžio ryšį tarp *amžiaus* ir pasitenkinimo gyvenimu, tyrėjai sutinka, kad ryšys egzistuoja (Baird, et al 2010, Ferrer-i-Carbonell, Gowdy, 2007). Tiesa, šio ryšio kryptis ir pobūdis skirtingose studijose skiriasi – vieni autoriai teigia, kad laimingesni jaučiasi jauni žmonės, kiti teigia, kad amžių ir pasitenkinimą sieja U formos ryšys. Todėl buvo norima sužinoti, ar Lietuvos gyventojų pasitenkinimui gyvenimu turi įtakos amžius. Žmogaus amžius svarbus tuo, kad galimai daro įtaką subjektyvios gerovės vertinimui, nes jis yra siejamas su sukaupta didesne patirtimi ir galimybėmis lyginti savo situaciją. Tą patvirtina anksčiau minėta Santykinių standartų teorija, kuri pagrįsta tuo, kad asmenys naudoja įvairius standartus vertindami savo gerovę. Individai gali jausti mažesnę ar didesnę subjektyvią gerovę priklausomai nuo esamos padėties, palyginus su kitais asmenimis, arba palyginus savo dabartinę padėtį su ankstesnių metų padėtimi. Pritaikius Pearsono koreliacijos koeficientą, duomenys parodė, kad amžius ir lietuvių pasitenkinimas gyvenimu yra statistiškai reikšmingai susiję ($r=0,313$). Tai reiškia, kad yra ryšys tarp 31,3 proc. kintamųjų. Taigi, galima būtų teigti, kad egzistuoja vidutinio stiprumo ryšys tarp pasitenkinimo gyvenimu ir amžiaus.

Kadangi buvo atrastas amžiaus ir pasitenkinimo gyvenimu ryšys, dabar svarbu išsiaiškinti, kaip pasiskirsto mūsų šalies gyventojų vertinimai skirtingo amžiaus grupėse. Šiuo atveju buvo pasitelkiami Eurobarometro 82.3 (2014) duomenys, kai pasitenkinimas vertinamas 4 balų skale. 1 – reiškia visišką pasitenkinimą gyvenimu, tuo tarpu 4 – visišką nepasitenkinimą. Siekiant palyginti, kokie yra skirtumai tarp amžiaus grupių buvo pritaikytas Anovos kriterijus. Jis parodė statistiškai reikšmingą skirtumą tarp amžiaus grupių pasitenkinimo vertinimo vidurkio ($p=0,001$) su 95 proc. tikėtinumu. Iš apklausos duomenų matyti (3 pav.), kad 18 – 29 metų amžiaus tarpsnyje asmenų pasitenkinimas gyvenimu yra aukščiausias, siekiantis 1,91 balo. Tuo tarpu vyresnės grupės asmenų, kai amžius siekia 51 – 60 metų, pasitenkinimas gyvenimu yra mažiausias – 2,44 balo, o pačios vyriausios grupės asmenų pasitenkinimo vertinimas yra panašiai žemas – 2,32

balo. Kaip žinoma, vyresniame amžiuje žmonės susiduria su įvairiais gyvenimo pokyčiais – menkėjančiu socialiniu statusu, pajamomis, silpstančia sveikata bei funkcinėmis galimybėmis. Prie šių pokyčių galima prisitaikyti, bet žmonės nevienodai prisitaiko – vieni sėkmingiau, kiti mažiau sėkmingai, todėl palanki makro bei mikro aplinka, kaip teigia F. Stepukonis su T. Svenson (2007), neabejotinai padėtų vyresniems žmonėms pasitikti naujus gyvenimo iššūkius ir palankiau žiūrėti į gyvenimą, nes derama materialinė padėtis, išsilavinimas, sveikata glaudžiai siejasi tarpusavyje.

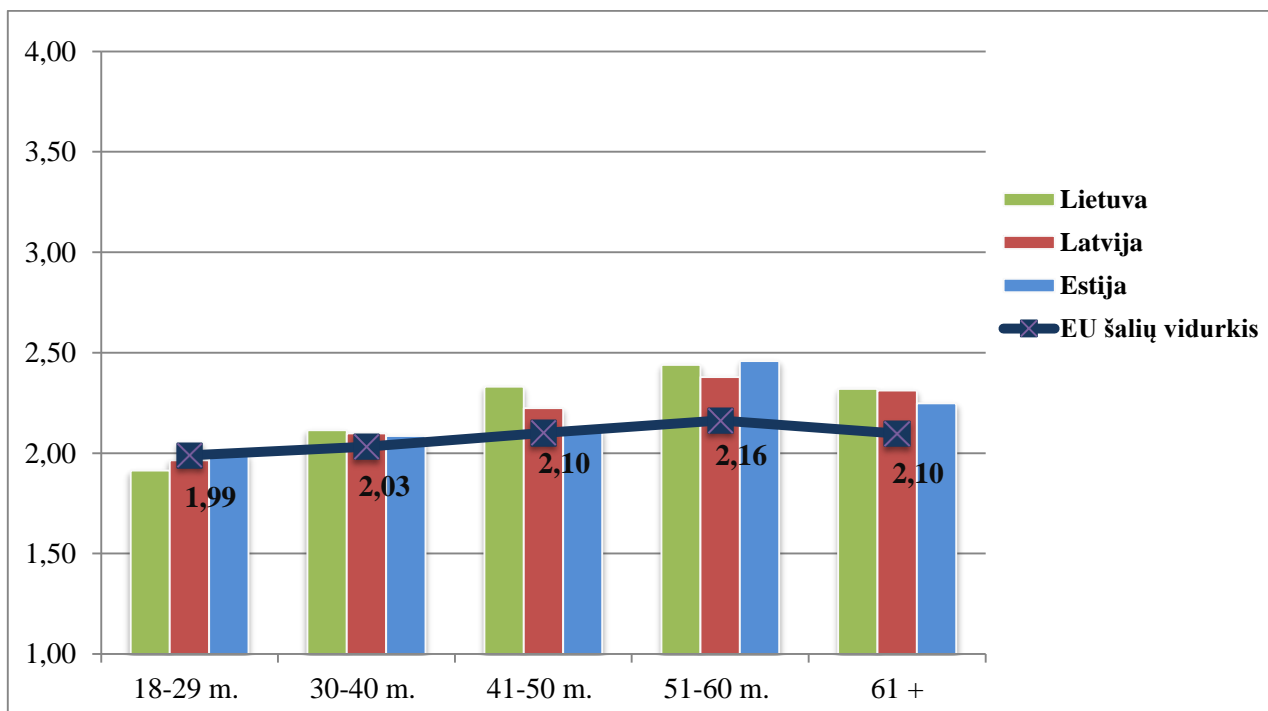
Šaltinis: Eurobarometras 82.3 (2014)

3 pav. Lietuvos gyventojų pasitenkinimas gyvenimu amžiaus grupėse 2014 m.

Taigi, 3 paveikslo duomenys atskleidžia, kad Lietuvos gyventojų amžiui didėjant, pasitenkinimas gyvenimu mažėja, ir tik pačiame vyriausiame amžiuje nežymiai vėl pakyla.

Palyginimui įdomu buvo išsiaiškinti, kaip atrodo Lietuvos ir kitų dviejų Baltijos šalių gyventojų pasitenkinimo gyvenimu pasiskirstymas pagal amžiaus grupes. Pasitelkiant Eurobarometro 82.3. (2014) duomenis, išaiškėjo, kad visų trijų Baltijos šalių gyventojų pasitenkinimo gyvenimu vertinimai yra gana panašūs visose amžiaus grupėse (4 pav.). Latvijoje bei Estijoje, taip pat kaip ir Lietuvoje, labiausiai patenkinti gyvenimu yra jauniausieji asmenys. Vyresnieji, 51-60 metų asmenys, tiek Estijoje, tiek Latvijoje pasižymi mažiausiu patenkintumu gyvenimu, o sulaukus 61 metų ir daugiau pasitenkinimas tik šiek tiek padidėja. Taip pat rezultatai parodė, kad Baltijos šalių vyresniosios amžiaus grupės pasitenkinimas gyvenimu yra prastesnis nei Europos šalių vidurkis. Šie rezultatai patvirtino ankstesniais metais Europos šalyse daryto tyrimo rezultatus. Užsienio mokslininkų 2012 metų tyrimas atskleidė, kad jaunesni asmenys yra labiau

linkę būti patenkinti gyvenimu nei vyresnieji asmenys (Angelini, Cavapozzi et al, 2012). Be to, buvo ištirta, jog vyresnių žmonių nepasitenkinimo gyvenimu situaciją lemia sveikatos pablogėjimas bei fizinių gebėjimų ribotumas.

Šaltinis: Eurobarometras 82.3 (2014)

4 pav. Baltijos šalių gyventojų pasitenkinimas gyvenimu amžiaus grupėse

Apžvelgus visų trijų Baltijos šalių gyventojų vertinimus galima pastebėti, jog šiuo atveju tarp pasitenkinimo gyvenimu ir amžiaus vizualiai išryškėja U formos ryšys, nors jis nėra ryškus. Mokslininko Joppe de Ree (2011) Vokietijoje atliktas tyrimas parodė, jog ryšys tarp Vokietijos gyventojų pasitenkinimo gyvenimu ir amžiaus neabejotinai yra U formos, o tai galimai priklauso nuo gyvenimo ciklo ar kohortų (kartų) poveikio. Estijos mokslininkai (Realo, Dobewall, 2011) atlikę tyrimą Estijoje, Latvijoje, Suomijoje bei Švedijoje įrodė, kad patys jauniausi ir vyriausi asmenys patiria aukštesnį pasitenkinimą gyvenimu nei vidutinio amžiaus, t.y. 40 – 50 metų sulaukę žmonės. Šio tyrimo duomenimis, visų trijų Baltijos šalių respondentų pasitenkinimas gyvenimu yra didžiausias jauname amžiaus tarpsnyje, viduriniame amžiuje pasitenkinimas sumažėja, o vėl šiek tiek pakyla sulaukus daugiau nei 61 metų. Todėl galima daryti išvadą, kad vis tik anksčiau teorijoje minėtas U formos ryšys tarp amžiaus ir pasitenkinimo iš tiesų atsiskleidžia empiriniuose tyrimuose.

Taigi, išanalizavus visus sociodemografinius veiksnius galima teigti, kad jie daro įtaką Lietuvos žmonių pasitenkinimui gyvenimu. Žinoma, reikia pažymėti, kad tarp lyties, išsilavinimo,

vedybinio statuso ir pasitenkinimo ryšys nėra stiprus. Taip pat buvo atrastas vidutinio stiprumo ryšys tarp pasitenkinimo gyvenimu ir skirtingo amžiaus grupių. Jauniausieji asmenys yra labiausiai patenkinti savo gyvenimu, tuo tarpu asmenys perkopę 50 metų ribą pradeda jausti nepasitenkinimą.

3.3. Amžiaus grupių ypatumai subjektyvios gerovės veiksnių atžvilgiu.

Kadangi yra siekiama sužinoti, kokią įtaką skirtingi veiksniai daro skirtingose amžiaus grupėse, visų pirma yra tikslinga sužinoti, kaip kintamieji (veiksniai) pasiskirsto tarp grupių. Todėl dabar bus aprašomi amžiaus grupių ypatumai kintamųjų (potencialių subjektyvios gerovės veiksnių) atžvilgiu.

Ekonominiai veiksniai.

Darbo turėjimas – tai vienas iš ekonominių veiksnių, kuris yra svarbi kiekvieno lietuvių kasdienio gyvenimo dalis. Didžioji dalis (81,9 proc.) apklausoje dalyvavusių asmenų dirba pasirašę neterminuotas darbo sutartis, kita dalis (13,1 proc.) dirba pagal terminuotas sutartis, ir tik 4,9 proc. respondentų nedirba. Atsiskleidė dar ir tai, kad dirbantys respondentai pasitenkinimą darbu įvertino vidutiniškai 7,38 balo, o tai reiškia pakankamai aukštą įvertinimą dešimties balų skalėje. Labiausiai patenkinti savo darbu yra 18-29 metų respondentai (7,52 balo), tuo tarpu vyresnieji asmenys, sulaukę 51-60 metų jaučia mažiausią pasitenkinimą darbu (7,06 balo). Apskritai pasitenkinimo darbu vertinimai skirtingose grupėse nežymiai skiriasi, o tai patvirtino Anovos kriterijus. Įdomu tai, kad skirtumai atsiranda respondentų atsakymuose, kai buvo klausiama, kiek jie jaučiasi komfortabiliai kasdien turėdami tokias pajamas, kokias gauna. Jauniausios amžiaus grupės didžioji dalis respondentų (60,3 proc.), kurie, beje, buvo pakankamai patenkinti savo darbu, jaučia, jog šiuo metu susiduria su sunkumais turimų pajamų atžvilgiu. Tik nedidelė dalis 18-29 m. respondentų (16,4 proc.) jaučia, kad gyvena finansiškai patogiai. Kalbant apie vidutinio amžiaus grupes, tai 30-40 metų bei 41-50 metų grupėse taip pat net daugiau nei pusė respondentų jaučia savo esamos finansinės padėties sunkumus, o vyriausios grupės dalyvių nemenka dalis (35,8 proc.) įvertino, jog susiduria su ypač dideliais finansinės padėties sunkumais. Todėl galima manyti, kad mūsų šalyje ekonominė gyventojų situacija yra gana prasta, nes visų amžiaus grupių asmenys jaučia finansinį nestabilumą.

Nepaisant to, kad BVP kasmet auga ir Lietuvos ekonomika tampa pažangesnė, apklausos dalyviai nejaučia didelio pasitenkinimo ekonomine mūsų šalies padėtimi. Visų amžiaus grupių dalyvių pasitenkinimo ekonomine padėtimi vidutinis vertinimas siekė vos 3,98 balo dešimties balų skalėje. 41-50 metų bei 61 ir daugiau metų amžiaus grupės respondentai yra

labiausiai nepatenkinti ekonomine Lietuvos situacija, jų įvertinimai vienodi, siekiantys tik 3,87 balo. Jauniausioji grupė palankiausiai vertina ekonominę šalies būklę, įvertindami ją 4,35 balo, tačiau tai vis vien yra gana žemas vertinimas.

Politiniai veiksniai.

Buvo tikrinama, kaip skirtingų amžiaus grupių dalyviai vertina politinius veiksnius, kuriuos atspindi kintamieji tokie kaip pasitenkinimas vietos valdžia, demokratijos principų įgyvendinimas, viešųjų paslaugų būklė bei pasitikėjimas seimu.

Apklausoje rezultatai parodė, kad statistiškai reikšmingų skirtumų tarp amžiaus grupių vertinant pasitenkinimą Lietuvos valdžia nebuvo nustatyta ($p=0,750$). Bendras pasitenkinimo valdžia vertinimų vidurkis siekė 4,22 balo, o tai nėra džiuginantis įvertinimas dešimtbalėje skalėje.

Pasitelkiant Anovos kriterijų ir patikrinus kitus politinių veiksnių vertinimus buvo atrasti statistiškai reikšmingi skirtumai ($p=0,000$). Labiausiai patenkinti demokratijos principų įgyvendinimu yra jauniausi asmenys (5,43 balo), dar panašiai patenkinti yra 30-40 metų asmenys, bet reikia pastebėti, kad įvertinimas yra tik vidutinis. Labiausiai nepatenkinti demokratijos veikimu yra 41-50 metų gyventojai (4,76 balo).

Įdomu pastebėti tai, kad respondentų, įvertinusių viešųjų paslaugų padėtį kaip gerą, nėra daug, nes vertinimai vėlgi yra vidutiniški. Sveikatos paslaugos visose amžiaus grupėse vidutiniškai buvo įvertinamos 5,38 balo, švietimo paslaugos - 5,51 balo. Verta paminėti, kad tiek sveikatos, tiek švietimo paslaugų padėtį prasčiausiai (nesiekė 5 balų) įvertino 51-60 metų amžiaus sulaukę asmenys.

Rezultatai, rodantys pasitikėjimo seimu ir jo vykdoma veikla vertinimus, gaila, bet nėra itin geri. Lietuvos gyventojai nepakankamai pasitiki seimu, nes visų grupių vidutinis vertinimas siekė tik 3,14 balo. Vyriausieji asmenys, t.y. 61 metų ir daugiau mūsų seimu pasitiki labiau nei kitos amžiaus grupės.

Socialiniai veiksniai.

Tvirtų socialinių ryšių kūrimas gali prisidėti prie aukštesnio subjektyvios gerovės lygio, todėl buvo norima sužinoti, kaip aktyviai apklausoje dalyviai bendrauja su savo artimaisiais bei draugais. Apklausoje rezultatai parodė, kad jauniausioji amžiaus grupė, kaip ir buvo tikėtasi, kiekvieną dieną arba keletą kartų per savaitę yra linkę susitikti pabendrauti su savo artimais giminaičiais, kolegomis ar draugais. Didžioji dalis 41-50 metų asmenų ne tiek dažnai, bet galima manyti, kad pakankamai (keletą kartų per mėnesį) susitinka pokalbiui su jiems brangiais žmonėmis. Gaila, kad 51-60 metų bei dar vyresnės amžiaus grupių rezultatai pasiskirsto priešingoje pusėje –

rečiau nei kartą per mėnesį arba visai nesusitinka su artimaisiais net trečdalis vyresniųjų respondentų.

Tikrinant respondentų aktyvų įsitraukimą į bendruomeninę veiklą, išaiškėjo, kad vėlgi, vyriausioji grupė išsiskiria iš kitų. Asmenys sulaukę 51 metų ir daugiau, daug prasčiau įvertina savo dalyvavimą socialinėje veikloje lygindami savo situaciją su kitų žmonių padėtimi. Viena vertus, galima manyti, kad vyresnio amžiaus žmonės dėl sveikatos problemų mažiau dalyvauja visuomeninėje veikloje. Kita vertus, remiantis santykinų standartų teorine paradigma, galima galvoti, kad galbūt lygindami savo situaciją su kitų padėtimi bei keldami sau aukštesnius standartus žmonės tiesiog nuvertina save, savo galimybes ir todėl prasčiau vertina savo įsitraukimą į įvairias veiklas.

Asmens būklės veiksniai.

Charakterio bruožai tokie kaip pozityvumas, optimizmas, liūdesys ar neurotiškumas gali paveikti asmens subjektyvią gerovę.

5 balų skalėje buvo prašoma dalyvių įvertinti kaip pozityviai jie šiuo metu jaučiasi. 1 reiškia, kad jaučiamasi visiškai pozityviai, 5 – visiškai nepozityviai. Pozityviausiai jaučiasi jauniausioji amžiaus grupė (2,05 balo). Galima pastebėti, kad sulig amžiumi pozityvumo jausmas blėsta. Pavyzdžiui, 30 – 40 metų asmenys įvertino savo būseną 2,21 balo, 41 – 50 metų respondentų vertinimas buvo 1,40 balo, o patys vyriausieji daugiau nei 61 metų asmenų vertinimai siekė beveik 3 balų ribą, kas reiškia, kad nei sutinka nei nesutinka, jog jaučiasi pozityviai.

Nemenka dalis, net pusė visų amžiaus grupių respondentų (51,6 proc.) kartais jaučiasi prislėgti, linkę į depresiją. 6,1 proc. Apklauso dalyvių jaučiasi esantys depresinėje būsenoje didžiąją laiko dalį. Daugiau nei 61 metų sulaukę asmenys labiausiai jaučiasi prislėgti, dar panašiai jaučiasi 41-50 metų asmenys, toliau seka jauniausi asmenys, kurie taip pat kartais jaučiasi esantys depresinėje būsenoje. Kalbant apie liūdesį, kaip dažnai jaučiamasi liūdnu, vertinimai išlieka panašūs. Apklausa parodė, jog vyresnius asmenis liūdesys aplanko dažniau nei jaunesnius.

Sveikata – vienas iš svarbiausių veiksnių, atspindinčių tiek psichologinę, tiek fizinę asmens būklę. Svarbu paminėti, kad sveikata buvo vertinama 5 balų skalėje, kai 1 – reiškia labai gerą sveikatą, o 5 – labai blogą. Apklauso rezultatai parodė, kad savo sveikatą geriausiai įvertina 18 – 29 metų asmenys, skirdami vidutiniškai 1,77 balo. Taip pat neblogai sveikatą vertina 30 – 40 metų respondentai. Savo sveikatos būklę prasčiausiai vertina vyriausieji asmenys, kurių vertinimai peržengia daugiau nei 3 balus, tačiau tai yra natūralu, nes tokiam amžiuje žmonės susiduria su sveikatos pablogėjimu.

3.4. Ekonominių, politinių, socialinių ir asmens būklės veiksnių įtaka subjektyviai gerovei amžiaus grupėse

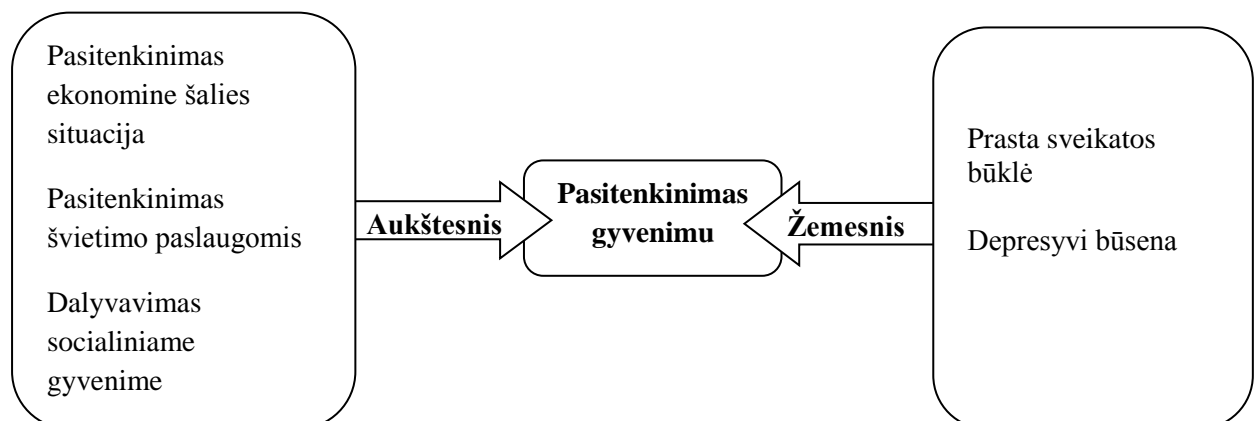
Dabar įdomu išanalizuoti ir palyginti veiksnių įtaką pasitenkinimui gyvenimu, kaip subjektyvios gerovės komponentui, skirtingo amžiaus tarpsniuose. Ekonominių, politinių, socialinių bei asmens būklės veiksnių įtaka Lietuvos žmonių pasitenkinimui gyvenimu buvo tikrinama visose penkiose amžiaus grupėse, o gauti rezultatai toliau šiame skyriuje yra analizuojami detaliau.

18 – 29 m. amžiaus grupės pasitenkinimą gyvenimu lemiantys veiksniai.

Siekiant sužinoti, kokie veiksniai nulemia jaunuolių pasitenkinimą gyvenimu, duomenims buvo taikomas Tiesinės Regresijos modelis. Galutiniame modelyje buvo palikti šiai amžiaus grupei statistiškai reikšmingi kintamieji ($p < 0,05$), lemiantys pasitenkinimą gyvenimu. Tai – pasitenkinimas ekonomine šalies situacija, pasitenkinimas švietimo paslaugų padėtimi, aktyvus dalyvavimas socialiniame gyvenime, sveikatos būklė bei charakterio bruožai (pozityvumas, depresyvumas). Galutinio modelio R kvadratas lygus 0,435, todėl tai yra tinkamas modelis. Svarbiausias atrastas kintamasis, labiausiai lemiantis 18 – 29 metų asmenų pasitenkinimą gyvenimu yra depresyvumo jausmo nebuvimas, nes jo standartizuota Beta reikšmė buvo didžiausia (žr. Priedas Nr.1). Galutinis modelis:

$$\text{Pasitenkinimas gyvenimu} = 6,328 + 0,307\text{pasitenkinimas ekonomine šalies padėtimi} + +0,161\text{pasitenkinimas švietimo paslaugomis} + 0,235\text{aktyvus dalyvavimas socialiniame gyvenime} - 1,195\text{depresyvumas} - 0,412\text{sveikatos būklė}.$$

Remiantis gautais rezultatais, galima daryti išvadą, jog jauno amžiaus tarpsnyje pasitenkinimą gyvenimu lemia keletas veiksnių – ekonominė šalies padėtis, švietimo paslaugų padėtis, aktyvus įsitraukimas į socialinį, bendruomeninį gyvenimą, tačiau didžiausią poveikį daro asmens psichologinė būseną, tiksliau depresyvumo simptomų nebuvimas (5 pav.).

5 pav. 18 – 29 metų amžiaus grupės pasitenkinimą gyvenimu lemiantys veiksniai

Taigi, rezultatai atskleidė, kad jauniausios amžiaus grupės respondentų aukštesnį pasitenkinimą gyvenimu nulemia ekonominė šalies situacija, kokybiškos švietimo paslaugos, bei aktyvus įsitraukimas į socialines veiklas. Tuo tarpu prastesnė sveikatos būklė, nestabili psichologinė būklė, depresyvumo simptomų pasireiškimas lemia žemesnį pasitenkinimo gyvenimu lygį.

Panašius rezultatus gavo Italijos mokslininkai visai neseniai atlikę tyrimą išsiaiškino, kad neurotizmo aspektai tokie kaip emocinis nestabilumas, depresyvumo simptomai ir asmens pažeidžiamumas lemia didelį tiriamųjų subjektyvios gerovės sumažėjimą (Lauriola, Iani, 2015). Tuo tarpu ekstravertiškų asmenų, pasižyminčių pozityvumu, teigiamu savęs vertinimu bei atvirumu, subjektyvi gerovė buvo aukštesnė. Taigi, galima daryti išvadą, kad žmogaus psichologinė būseną, t.y. pozityvumo jausmas bei teigiamas požiūris į gyvenimą lemia aukštesnį pasitenkinimą gyvenimu.

Kadangi į šią jauno amžiaus grupę patenka respondentai gyvenantys su tėvais bei savarankiški jauni asmenys jau turintys darbus, buvo reikšminga atskirai išnagrinėti jaunų dirbančiųjų situaciją. Regresijos modelyje palikti statistiškai reikšmingi kintamieji ($p < 0,05$) – pasitenkinimas darbu, pasitenkinimas ekonomine šalies situacija, pasitenkinimas švietimo paslaugų padėtimi, dalyvavimas socialiniame gyvenime bei depresyvumo jausmas. Galutinio modelio R kvadratas lygus 0,493. Rezultatai atskleidė, jog visi kintamieji yra beveik vienodai svarbūs jauniems dirbantiesiems, kadangi kintamųjų Beta reikšmės buvo labai panašios. Galima daryti išvadą, kad visi minėti veiksniai daro reikšmingą poveikį jaunų dirbančiųjų pasitenkinimui gyvenimu. Modelis:

Pasitenkinimas gyvenimu = 2,625 + 0,232pasitenkinimas darbu + 0,250pasitenkinimas ekonomine šalies situacija + 0,192pasitenkinimas švietimo paslaugų padėtimi + 0,474aktyvus dalyvavimas socialiniame gyvenime – 0,847depresyvumas.

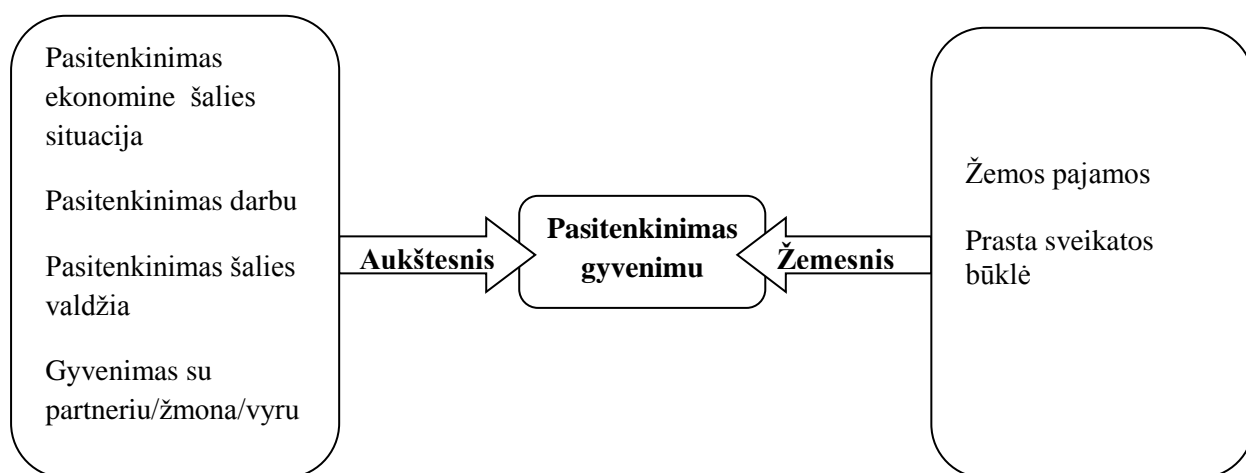
30 – 40 m. amžiaus grupės pasitenkinimą gyvenimu lemiantys veiksniai.

Tyrimo rezultatai parodė, kad šioje amžiaus grupėje statistiškai reikšmingi kintamieji ($p < 0,05$) yra gyvenimas su partneriu/žmona/vyru, turimos pajamos, pasitenkinimas darbu, sveikatos būklė, pasitenkinimas valdžia bei ekonomine šalies situacija. Taikytos Regresijos galutinio modelio R kvadratas lygus 0,482. Svarbiausiu kintamuoju gali būti laikomas pasitenkinimas ekonomine Lietuvos situacija, nes jo standartizuota Beta reikšmė buvo didžiausia. Tačiau reikia atkreipti dėmesį, kad visi paminėti kintamieji yra pakankamai vienodai svarbūs, nes Beta reikšmės buvo panašios, beveik nesiskyrė (žr. Priedas Nr.1). Rezultatai atskleidė, kad nors ekonominė šalies

situacija daro šiek tiek didesnę poveikį, tačiau visi minėti kintamieji (veiksniai) yra svarbūs 30 – 40 metų amžiaus asmenų pasitenkinimui gyvenimu. Gautas modelis:

$$\text{Pasitenkinimas gyvenimu} = 5,432 - 0,586\text{gyvenimas su partneriu/žmona/vyru} + 0,262\text{pasitenkinimas darbu} - 0,556\text{turimos pajamos} + 0,257\text{pasitenkinimas ekonomine šalies situacija} + 0,218\text{pasitenkinimas valdžia} - 0,536\text{sveikatos būklė}.$$

Tyrimo rezultatai atskleidė, kad 30 – 40 metų amžiaus tarpsnyje aukštesnį pasitenkinimo gyvenimu vertinimą lemia pasitenkinimas ekonomine Lietuvos situacija, pasitenkinimas darbu, valdžia, bei gyvenimas kartu su partneriu/vyru/žmona (6 pav.). Tuo tarpu, turimos prastesnės pajamos bei prastesnė sveikata sąlygoja žemesnį pasitenkinimą gyvenimu šioje amžiaus grupėje.

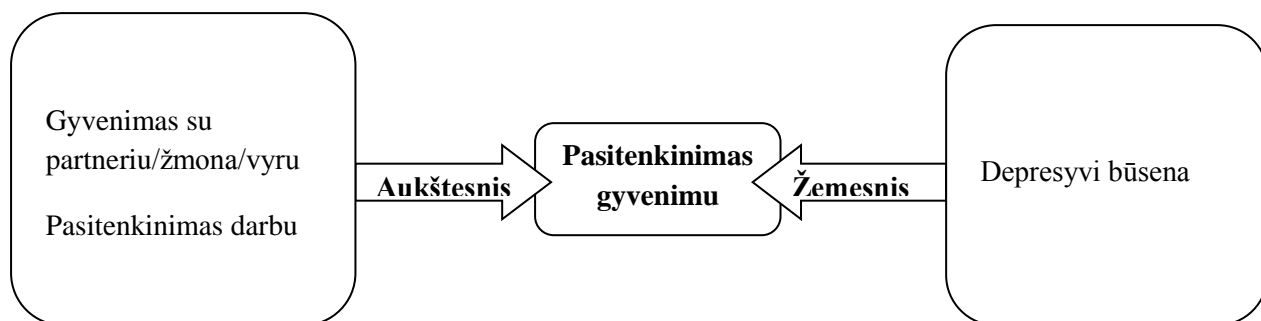

6 pav. 30 – 40 metų amžiaus grupės pasitenkinimą gyvenimu lemiantys veiksniai

Panašius rezultatus atskleidė mokslininko Z. Cheng (2014) Kinijoje atliktas subjektyvios gerovės tyrimas. Buvo nustatyta, kad kinai, kurie turi lankstų darbo grafiką bei savarankiškumą, galimybes laisviau išreikšti savo nuomonę ir dalyvauti svarbių sprendimų priėmimo, taip pat tie, kurie gauna adekvačias pajamas, jaučia didesnę pasitenkinimą ne tik darbu, bet ir gyvenimu. Tokių žmonių subjektyvios gerovės lygis buvo aukštas (Cheng, 2014). Be to, tas pats tyrimas atskleidė, jog pasitenkinimas darbu bei gyvenimu priklauso nuo organizacijos struktūros bei asmens požiūrio į organizaciją, kurioje dirba. Nemaža dalis kinų darbuotojų yra paklusnūs, darbe nuolankiai laikosi esamos tvarkos, organizacijose yra paplitęs hierarchinis vadybos modelis, nes taip priimtina jų kultūroje, o tai lėmė, jog tokie žmonės jaučia mažesnę pasitenkinimą darbu bei gyvenimu. Ankstesniame teorinės dalies skyriuje aprašyta kultūros, nuostatų bei vertybių teorija kaip tik ir akcentuoja, jog subjektyvią gerovę gali lemti toje kultūroje priimtini elgsenos modeliai.

41 – 50 m. amžiaus grupės pasitenkinimą gyvenimu lemiantys veiksniai.

Duomenims buvo taikomas tiesinės regresijos modelis. Modelyje palikti šiai amžiaus grupei statistiškai reikšmingi kintamieji ($p < 0,05$) – gyvenimas su partneriu/žmona/vyru, pasitenkinimas darbu ir depresyvumo jausmas. Galutinio modelio R kvadratas lygus 0,404. Reikšmingiausias kintamasis yra depresyvumo jausmas, nes gauta standartizuota Beta reikšmė buvo didžiausia (žr. Priedas Nr. 2). Tai reiškia, kad reikšmingiausias veiksnys, lemiantis šios amžiaus grupės asmenų pasitenkinimą gyvenimu yra depresyvumo simptomų pasireiškimas. Gautas modelis:

$$\text{Pasitenkinimas gyvenimu} = 7,528 + 1,147\text{gyvenimas su partneriu/žmona/vyru} + 0,311\text{pasitenkinimas darbu} - 1,446\text{depresyvumas}.$$

7 pav. 41 – 50 metų amžiaus grupės pasitenkinimą gyvenimu lemiantys veiksniai

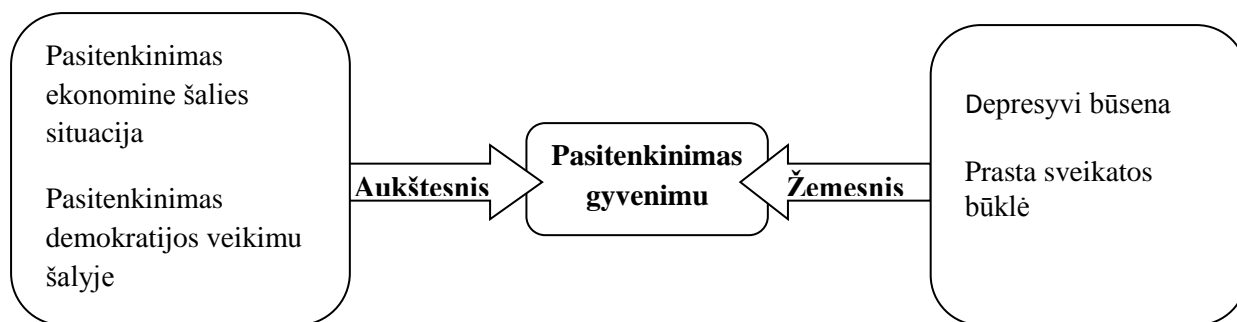
7 paveiksle matyti, kad Lietuvos žmonių, kurie yra sulaukę 41 – 50 metų amžiaus, pasitenkinimą gyvenimu lemia gyvenimas kartu su gyvenimo partneriu/žmona/vyru, taip pat reikšmingas yra darbas. Labiausiai neigiamą poveikį pasitenkinimui gyvenimu daro psichologinė, depresyvi asmens būseną. Užsienio mokslininkų Vakarų Vokietijoje atliktas tyrimas parodė, jog būtent vidutinio amžiaus asmenų pasitenkinimas gyvenimu yra susijęs su aukščiausiais depresijos įverčiais (Brockmann, 2010). Buvo atskleista, kad tokia amžiuje žmonės atlieka svarbius profesinius, investicinius arba asmeninio gyvenimo sprendimus, todėl atsiranda daug nenumatytų pasekmių ir ilgalaikių asmeninių bei profesinių įsipareigojimų, ką tampa sunku reguliuoti. Tokia situacija žmones veda į susierzinusių, „nusivylusių pasiekėjų“ (angl. „frustrated achievers“) būseną (Brockmann, 2010). Todėl nenuostabu, kodėl ir šio tyrimo rezultatai rodo, jog depresyvumas yra reikšmingiausias veiksnys, lemiantis vidutinio amžiaus lietuvių pasitenkinimą gyvenimu.

51 – 60 m. amžiaus grupės pasitenkinimą gyvenimu lemiantys veiksniai.

Gauti duomenys parodė, kad šios amžiaus grupės respondentams svarbūs statistiškai reikšmingi kintamieji ($p < 0,05$) yra pasitenkinimas ekonomine Lietuvos situacija, pasitenkinimas demokratijos veikimu šalyje, depresyvumo pasireiškimas bei sveikatos būklė. Galutinio modelio R kvadratas lygus 0,529. Išsiaiškinta, kad svarbiausias pasitenkinimą lemiantis kintamasis 51 – 60 m. amžiaus grupėje yra asmenų įvertinta esama sveikatos būklė, nes jo standartizuota Beta reikšmė didžiausia (žr. Priedas Nr.2). Beje, reikia paminėti, kad šioje amžiaus grupėje moterų pasitenkinimo gyvenimu vertinimas buvo 0,4 balo aukštesnis nei vyrų. Gautas modelis:

$$\text{Pasitenkinimas gyvenimu} = 5,572 + 0,381\text{pasitenkinimas ekonomine šalies padėtimi} + 0,238\text{pasitenkinimas demokratija} - 0,595\text{depresyvumas} - 0,912\text{sveikatos būklė}.$$

Rezultatai parodė, kad 51 – 60 metų lietuvių pasitenkinimą gyvenimu lemia ekonominė šalies situacija, ne mažiau svarbus yra demokratijos principų veikimas šalyje. Tuo tarpu suprastėjusi asmenų sveikata bei depresyvumo simptomų pasireiškimas sumažina pasitenkinimą gyvenimu (8 pav.). Galima daryti prielaidą, kad artėjant pensiniam amžiui, žmonės pradeda galvoti apie darbo praradimą, todėl ir tampa svarbus ekonominis saugumas. Abejojimas, ar užteks gaunamų pajamų iš pensijos ateičiai gali sukelti nerimą, kas galimai nulemia depresyvumo suintensyvėjimą ir sveikatos pablogėjimą.

8 pav. 51 – 60 metų amžiaus grupės pasitenkinimą gyvenimu lemiantys veiksniai

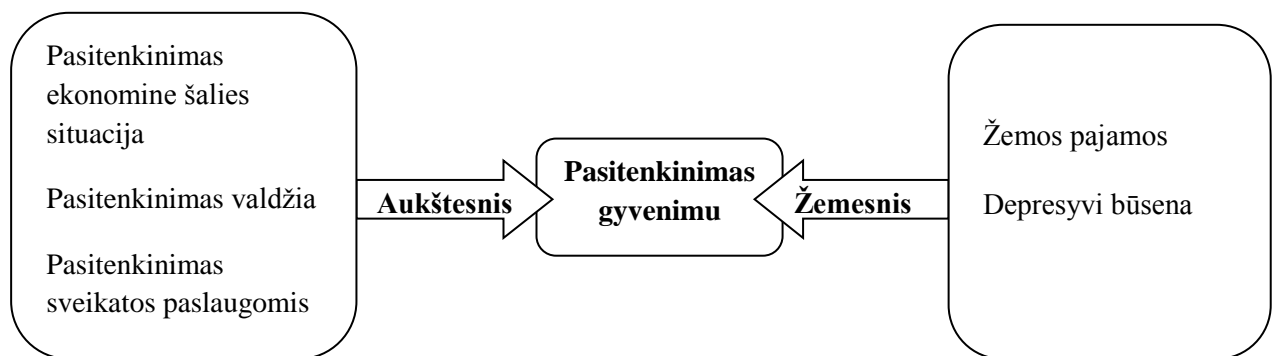
Priešingai nei šio tyrimo rezultatai, Vokietijoje atliktas tyrimas atskleidė, kad panašaus amžiaus tarpsnyje, pasitenkinimą gyvenimu labiausiai nulemia gyvenimo partnerio turėjimas (Albert et al, 2010). Vokiečių tyrimo, kuriame dalyvavo moterys, sulaukusios 50 – 80 metų, rezultatai parodė, kad gyvenančioms su partneriu, pasitenkinimas šeimyniniu gyvenimu yra svarbiausia pasitenkinimo gyvenimu sąlyga. Tuo tarpu moterims, gyvenančioms be partnerio, svarbiausia pasitenkinimo gyvenimu sąlyga yra pasitenkinimas draugiškais santykiais ir socioekonominė moters padėtis.

61 metų ir daugiau amžiaus grupės pasitenkinimą gyvenimu lemiantys veiksniai.

Siekiant sužinoti vyriausios amžiaus grupės respondentų pasitenkinimą lemiančius veiksnius, buvo iš karto atmestas pasitenkinimo darbu kintamasis. Patikrinta, kad apklausoje dalyvavusių tokio amžiaus dirbančiųjų beveik nebuvo (jų buvo tik 12,3 proc.). Statistiškai reikšmingi kintamieji ($p < 0,05$) likę regresijos modelyje yra šie: asmens turimos pajamos, pasitenkinimas ekonomine situacija, pasitenkinimas valdžia, pasitenkinimas sveikatos paslaugų padėtimi Lietuvoje, depresyvumo jausmas. Galutinio modelio R kvadratas lygus 0,443. Išaiškėjo, kad vyriausioje amžiaus grupėje svarbiausias kintamasis arba kitaip veiksnys, lemiantis pasitenkinimą yra asmens turimos pajamos, nes šio kintamojo standartizuota Beta reikšmė buvo didžiausia (žr. Priedas Nr.3). Modelis:

Pasitenkinimas gyvenimu = 5,094 – 0,548turimos pajamos + 0,385pasitenkinimas ekonomine situacija + 0,096pasitenkinimas valdžia + 0,325pasitenkinimas sveikatos paslaugų padėtimi – 0,456depresyvumas.

Išaiškėjo, kad 61 metų ir daugiau sulaukusių asmenų aukštesnį pasitenkinimą lemia pasitenkinimas ekonomine padėtimi, taip pat pasitenkinimas sveikatos paslaugomis bei pasitenkinimas valdžia. O nepakankamos pajamos bei depresyvi būsena atitinkamai daro didžiausią (neigiamą) įtaką pasitenkinimui gyvenimu (9 pav.).

9 pav. Daugiau nei 61 metų amžiaus grupės pasitenkinimą gyvenimu lemiantys veiksniai

Šio tyrimo rezultatus patvirtina Kinijos mokslininkų komandos atliktas tyrimas miestuose bei kaimuose tiriant vyresnių nei 60 metų amžiaus kinų pasitenkinimą gyvenimu (Chengbo et al, 2015). Buvo iširta, kad tokio amžiaus kinų, panašiai kaip ir lietuvių, aukštesnį pasitenkinimą gyvenimu lemia maža finansinė įtampa, kokybiškos ir prieinamos sveikatos paslaugos, be to, kinams įtaką daro ir pamaldumas. Taip pat kinų tyrimas atskleidė, kad ekonominis nestabilumas bei pasireiškiantys depresijos simptomai lėmė žemą pasitenkinimą gyvenimu kaimo vietovėse.

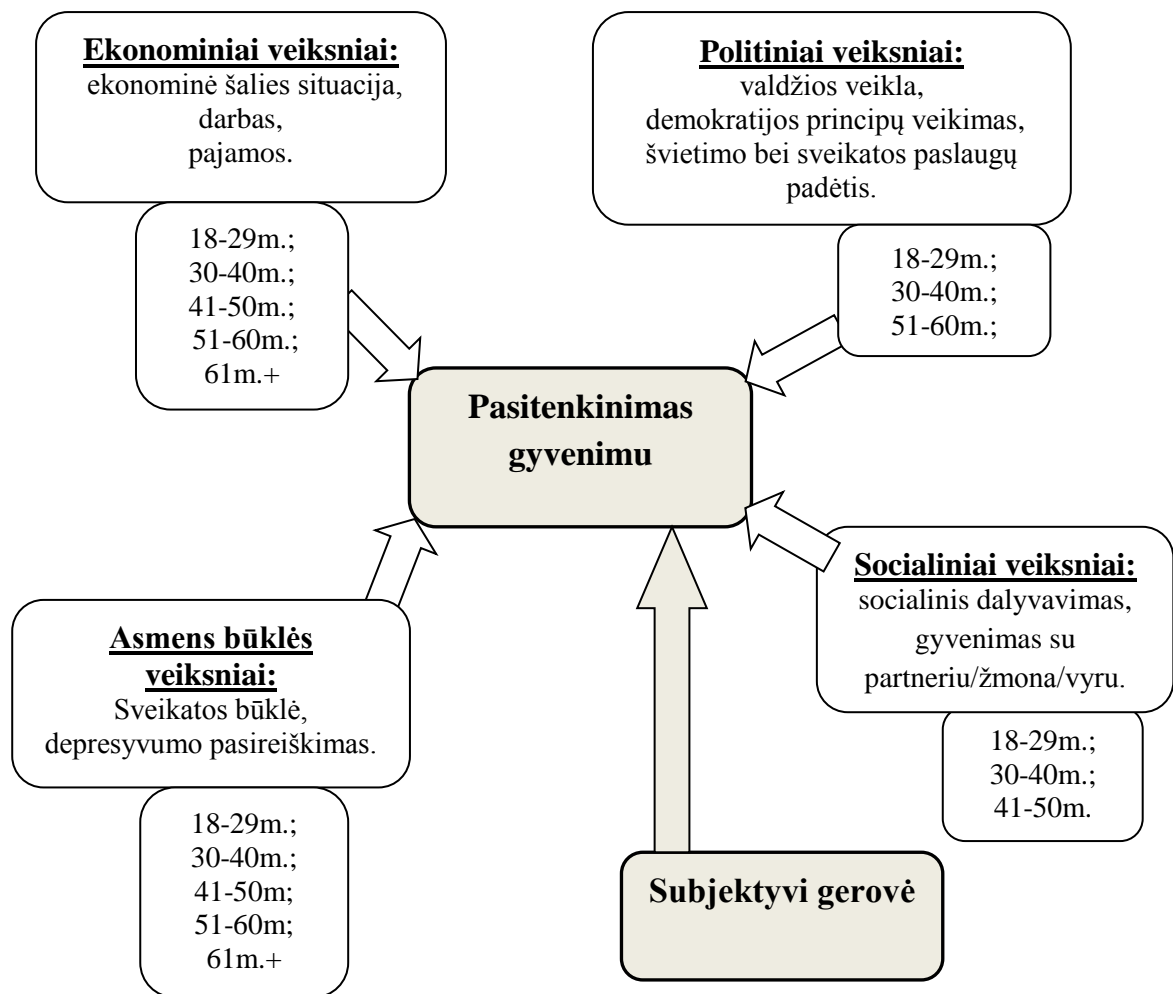
Subjektyvią gerovę lemiantys veiksniai visose amžiaus grupėse.

Siekiant išnagrinėti visų bendrai amžiaus grupių subjektyvią gerovę nulemiančius veiksnius taip pat buvo pritaikomas Tiesinės Regresijos modelis. Modelyje palikti visoms grupėms statistiškai reikšmingi kintamieji ($p < 0,05$) – gyvenimas su partneriu/žmona/vyru, pasitenkinimas darbu, asmens turimos pajamos, pasitenkinimas ekonomine šalies situacija, pasitenkinimas valdžia, pasitenkinimas demokratija, depresyvumo jausmas, sveikatos būklė, taip pat pasitenkinimas švietimo bei sveikatos paslaugų Lietuvoje padėtimi. Galutinio modelio R kvadratas lygus 0,586. Išaiškėjo, kad visoms amžiaus grupėms svarbiausi kintamieji yra pasitenkinimas ekonomine šalies situacija bei sveikatos būklė, depresyvumas, nes šių kintamųjų standartizuotos Beta reikšmės buvo didžiausios (žr. Priedas Nr. 4). Tiesa, svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad sveikatos būklės vertinimai visų amžiaus grupių respondentų buvo panašūs, koncentravosi ties 3 ir 4 balų įvertinimu, t.y. vidutiniškas arba blogas savo sveikatos vertinimas (didesnis skaičius reiškė blogesnę sveikatos vertinimą 5 balų skalėje). Tai reiškia, kad ypatingi skirtumai neišryškėjo tarp amžiaus grupių sveikatos vertinimo atžvilgiu, bet aišku viena – sveikata yra reikšmingą poveikį pasitenkinimui darantis veiksnys visuose amžiaus tarpsniuose. Gautas modelis:

$$\begin{aligned} \text{Pasitenkinimas gyvenimu} = & 5,845 - 0,529\text{gyvenimas su partneriu/žmona/vyru} + \\ & 0,187\text{pasitenkinimas darbu} - 0,277\text{turimos pajamos} + 0,261\text{pasitenkinimas ekonomine šalies} \\ & \text{situacija} + 0,058\text{pasitenkinimas valdžia} + 0,060\text{pasitenkinimas demokratija} + 0,129\text{pasitenkinimas} \\ & \text{švietimo paslaugų padėtimi} - 0,760\text{depresyvumas} - 0,396\text{pasitenkinimas sveikatos paslaugų} \\ & \text{padėtimi.} \end{aligned}$$

Remiantis visų amžiaus grupių vertinimo rezultatais, galima daryti išvadą, kad ekonominė šalies padėtis bei asmens sveikatos būklė (ypač depresyvumo simptomų nebuvimas) yra reikšmingiausi veiksniai, darantys įtaką Lietuvos žmonių pasitenkinimui gyvenimu visuose amžiaus tarpsniuose.

Gautus tyrimo rezultatus, atskleidžiančius Lietuvos žmonių subjektyvią gerovę, galima susieti į vientisą schemą, parodančią veiksnių įtaką skirtingo amžiaus grupėse (10 pav.).

10 pav. Subjektyvią gerovę lemiantys veiksniai amžiaus grupėse

Lietuvos žmonių vertinimai atskleidė, kad pasitenkinimui gyvenimu, kaip subjektyvios gerovės komponentui, reikšmingą įtaką daro ekonominiai, politiniai, socialiniai bei asmens būklės veiksniai. Visi veiksniai vienodai svarbūs yra 30 – 40 metų asmenų pasitenkinimui gyvenimu. Pavyzdžiui, šios amžiaus grupės lietuviams yra svarbi ekonominė šalies padėtis, turimas darbas bei pajamos, gera sveikatos būklė, gyvenimo partnerio turėjimas, pasitenkinimas mūsų valdžios kuriama politika, kas lemia aukštesnį pasitenkinimą gyvenimu. Jauniausios amžiaus grupės, kai amžius siekia 18 – 29 m., pasitenkinimą gyvenimu labiausiai nulemia asmens būklės veiksniai. Tai reiškia, kad jeigu jaunas žmogus nejaučia depresyvumo simptomų pasireiškimo, jo psichologinė asmens būklė yra gera, tuomet ir jo nuotaika yra pozityvesnė, jaučiamas stipresnis pasitenkinimas gyvenimu. Taip pat reikšmingą įtaką jaunuoliams daro esama ekonominė šalies situacija bei švietimo paslaugų padėtis. Žmonėms, kurių amžius siekia 41 – 50 metų, didžiausią poveikį daro psichologinė, depresyvi būsena, taip pat pasitenkinimą gyvenimą nulemia gyvenimo partnerio turėjimas bei pasitenkinimas darbu. Tyrimas atskleidė, kad vyresniame amžiaus tarpsnyje, kai asmenys sulaukia 51 – 60 metų, didžiausią įtaką pasitenkinimui daro sveikatos būklė, panašiai

reikšminga dar yra ekonominė šalies padėtis. Panašiai ir asmenims, sulaukusiems 61 metų ir daugiau, labiausiai rūpi ekonominis saugumas, kas lemia aukštesnį pasitenkinimą gyvenimu. Tuo tarpu šalies ekonominė bei sveikatos paslaugų padėtis taip pat yra reikšmingi politiniai veiksniai, darantys įtaką vyriausiųjų asmenų pasitenkinimui gyvenimu. Taigi, galima teigti, kad Lietuvos žmonių pasitenkinimo gyvenimu lygis gali priklausyti nuo įvairių faktorių (ekonominių, politinių, socialinių bei asmenybinių). Tačiau tyrimo duomenimis išryškėjo, kad svarbiausia visoms amžiaus grupėms yra gera asmens savijauta bei ekonominis stabilumas.

IŠVADOS

1. Mokslinės literatūros analizė atskleidė, kad subjektyvi gerovė yra daugiadimensis reiškinys, kuris gali būti aiškinamas remiantis filosofinėmis, psichologinėmis bei sociologinėmis teorinėmis priegomis. Subjektyvios gerovės samprata išreiškia asmenų vertinimus, kuriuos jie atlieka savo gyvenimo atžvilgiu. Pagrindiniai literatūroje analizuojami veiksniai, darantys įtaką subjektyviai gerovei įvairiuose amžiaus tarpsniuose yra šie: sociodemografiniai, ekonominiai, politiniai, socialiniai bei asmens būklės.

2. Tyrimo rezultatai parodė, kad Lietuvos gyventojų subjektyvi gerovė, jų vertinimais, nėra aukšta. Mūsų šalies piliečiai savo pasitenkinimą gyvenimu, kaip reikšmingą subjektyvios gerovės komponentą, įvertino vidutiniu balu. Išaiškėjo, kad lietuvių pasitenkinimo gyvenimu lygis yra žemesnis už Europos šalių vidurkį.

3. Tyrimo metu buvo išsiaiškinta, kad tarp asmens lyties, išsilavinimo, vedybinio statuso ir pasitenkinimo gyvenimu nėra stipraus ryšio. Tačiau tarp pasitenkinimo gyvenimu ir amžiaus grupių buvo atrastas stipresnis, t.y. vidutinio stiprumo ryšys. Lietuvos žmonių pasitenkinimas gyvenimu yra didžiausias jauname amžiaus tarpsnyje, viduriniame amžiuje pasitenkinimas sumažėja, o sulaukus daugiau nei 61 metų vėl šiek tiek pakyla. Tai atskleidžia U formos ryšio egzistavimą Lietuvos gyventojų subjektyvios gerovės vertinimuose pagal amžių.

4. Tyrimas atskleidė, kad ekonominiai bei asmens būklės veiksniai daro reikšmingiausią poveikį Lietuvos žmonių subjektyviai gerovei, o politiniai bei socialiniai veiksniai taip pat daro įtaką, tačiau ne visose amžiaus grupėse. Rezultatai parodė, kad skirtingose amžiaus grupėse pasitenkinimą gyvenimu lemia skirtingi veiksniai:

- Išaiškėjo, kad jauniausioje amžiaus grupėje, kai amžius siekia 18 – 29 m., pasitenkinimą gyvenimu lemia ekonominė šalies situacija, darbas, švietimo paslaugų padėtis bei aktyvus socialinis dalyvavimas. Tačiau didžiausią poveikį daro psichologinė būklė, t.y. depresyvumo simptomų pasireiškimas, kas galimai lemia žemą pasitenkinimo gyvenimu lygį.
- Duomenys parodė, kad 30 – 40 metų sulaukusių asmenų pasitenkinimui gyvenimu vienodai reikšmingą poveikį turi keletas veiksnių: ekonominė šalies situacija, pasitenkinimas darbu ir šalies valdžia bei gyvenimas su partneriu/žmona/vyru. Tuo tarpu, žemos pajamos bei prasta sveikatos būklė nulemia žemesnį pasitenkinimo gyvenimu vertinimą šioje amžiaus grupėje.

- 41 – 50 metų amžiaus tarpsnyje reikšmingiausias pasitenkinimą sąlygojantis veiksnys yra psichologinė asmens būklė, depresyvumas. Tuo tarpu pasitenkinimas darbu bei gyvenimo partnerio turėjimas taip pat yra svarbūs pasitenkinimo veiksniai šioje amžiaus grupėje.
- Kai asmenys sulaukia 51 – 60 metų, pasitenkinimą gyvenimu labiausiai nulemia sveikatos būklė. Taip pat reikšmingi pasitenkinimo veiksniai yra ekonominė šalies padėtis bei demokratijos principų veikimas.
- Pensiniam amžiui artėjant, kai asmenims sukanka 61 metai ir daugiau, svarbiausias veiksnys, nulemiantis pasitenkinimą gyvenimu yra asmens turimos pajamos. Tuo tarpu mūsų šalies ekonominė bei sveikatos paslaugų padėtis taip pat yra reikšmingi politiniai veiksniai, darantys įtaką vyriausiųjų asmenų pasitenkinimui gyvenimu.

Tyrimo apribojimai

Svarbu paminėti, kad šis tyrimas turi keletą ribotumų. Kitiems tyrėjams gali pasirodyti, kad amžiaus grupės buvo kiek per plačiai suskirstytos, ypač pirmoji ir paskutinioji. Todėl tolimesniuose tyrimuose būtų reikšminga amžiaus grupes suskirstyti smulkiau, kas leistų detaliau išanalizuoti, pavyzdžiui, pačių vyriausiųjų, sulaukusių 80 ir daugiau metų (angl. the oldest old) subjektyvią gerovę ir ją lemiančius veiksnius.

Žinant tai, jog subjektyvios gerovės vertinimas priklauso nuo respondento emocinio įsitraukimo, šio tyrimo dalyvių pasitenkinimo gyvenimu vertinimai galėjo būti paveikti išorinių faktorių. Pavyzdžiui, vertinimai galėjo būti nulemti naujausių žinių (pvz.: svarbių pasaulinių įvykių, klimato (blogų oro sąlygų), konkrečios klausimų sekos ar aplinkos, kurioje buvo atliekama apklausa, kas šio darbo tyrėjai nebuvo žinoma, nes tyrimas paremtas jau atliktomis tarptautinėmis apklausomis.

REKOMENDACIJOS

1. Kadangi subjektyvi gerovė Lietuvoje yra veikiami daugelio veiksnių, bet labiausiai ekonominės padėties bei asmens būklės (sveikatos) vertinimo, šis tyrimas aiškiai nubrėžia gaires socialinės politikos įgyvendintojams. Kokybiškų sveikatos apsaugos priemonių kūrimas bei ekonominės gerovės didinimas turėtų būti prioritetiniai veiksniai politikų darbotvarkėse siekiant padidinti bendrą mūsų visuomenės subjektyvios gerovės lygį.

2. Amžius, kuris daugelyje ankstesnių studijų buvo laikomas ne visai svarbiu kintamuoju, iš tiesų turi poveikį subjektyviai gerovei. Žinant tai, kad jaunimo pasitenkinimas gyvenimu labiausiai priklauso nuo švietimo paslaugų padėties bei darbo turėjimo, būtų reikšminga tobulinti švietimo sistemą, suteikiančią galimybes gauti adekvačias darbo vietas, atitinkančias įgytą išsilavinimą, o tai skatintų neišvykti iš šalies. Išsiaiškinus, jog sulaukus 30 metų ir daugiau svarbiais pasitenkinimo gyvenimu veiksniais tampa ne vien ekonominis stabilumas, bet ir gyvenimas kartu su antra puse, būtų reikšminga kurti palankias šeimos politikos programas, kas skatintų tradicinių šeimų kūrimą, o tai keltų ne tik vidinį pasitenkinimą, bet stabilizuotų gimstamumą mūsų šalyje. Kadangi vyresnio amžiaus sulaukusiems žmonėms rūpi ekonominis stabilumas bei viešųjų institucijų (ypač sveikatos) kokybiška veikla, būtų naudinga stiprinti pensijų sistemą, siekiant užtikrinti didesnę gerovę. Jeigu pensijų sistema kartu su sveikatos apsauga mūsų šalyje teiks prieinamas ir kokybiškas paslaugas, taip pat išmokas, kurios apsaugotų nuo skurdo ir užtikrintų priimtina pragyvenimo lygį, tai bendras subjektyvios gerovės lygis pakils, o visuomenės senėjimas taps lengvesnis.

3. Tolimesni šios krypties tyrimai Lietuvoje galėtų būti skirti kompleksiniam visų veiksnių modeliavimui tiriant jų poveikį pasitenkinimui gyvenimu smulkesnėse amžiaus grupėse, pavyzdžiui, įtraukiant pačius vyriausiuosius, kai amžius siekia 80 metų ir daugiau.

LITERATŪRA

1. Albert I., Labs K., Trommsdorff G. (2010). Are older adult German women satisfied with their lives? On the role of life domains, partnership status, and self-construal. *PsycArticles*: No: gro-23-1-39. U.S. Washington. Prieiga per internetą: <http://kops.uni-konstanz.de/bitstream/handle/123456789/10153/Are_older_adult_German_women_satisfied_with_their_lives_2010_KOPS11531.pdf?sequence=1>
2. Angelini V., Cavapozzi D. et al. 2012. Age, Health and Life Satisfaction Among Older Europeans. *Social Indicators research*. Vol. 105 Issue 2, p293-308. Prieiga per internetą: <<http://web.b.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=b93d7607-8f20-4071-82b7-6bbfb459fb09%40sessionmgr112&vid=17&hid=115>>
3. Baird, B., Lucas, R., Donellan M. 2010. Life Satisfaction Across the life Span: Findings From two Nationally Representative Panel Studies. *Social Indicators Research*,99, 183-203. Prieiga per internetą: <<http://link.springer.com/article/10.1007/s11205-010-9584-9#page-1>>
4. Berg A. 2008. Life Satisfaction in Late Life: Markers and Predictors of Level and Change Among 80+ Year Olds. Prieiga per internetą: <http://consumer.myjoyce.com/files/Avhandling_Anne_Ingeborg_Berg.pdf>
5. Brockmann H. 2010. Why are Middle-Aged People so Depressed? Evidence from West Germany. *Social Indicators Research*. Vol. 97 Issue 1, p23-42. 20p. Prieiga per internetą: <<http://web.b.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=b93d7607-8f20-4071-82b7-6bbfb459fb09%40sessionmgr112&vid=22&hid=115>>
6. Chen F., et al. 2012. The subjective well-being. *Social Indicators Research*. Prieiga per internetą: <<http://web.a.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=14&sid=9aa2488d-e1d4-4905-a147-f4b1ae1c9a0a%40sessionmgr4002&hid=4109>>
7. Chengbo L., Iris C., Xu Z. et al. 2015. Urban and rural factors associated with life satisfaction among older Chinese adults. *Aging & Mental Health*. Oct2015, Vol. 19 Issue 10, p947-954. 8p. 4 Charts. Prieiga per internetą: <<http://web.b.ebscohost.com/ehost/detail/detail?vid=15&sid=17f9b332-e30c-4833-bb3e-e60b49b523c9%40sessionmgr120&hid=105&bdata=JnNpdGU9ZWwhvc3QtG12ZQ%3d%3d#AN=103640814&db=a9h>>
8. Cheng Z. 2014. The Effects of Employee Involvement and Participation on Subjective Wellbeing: Evidence from Urban China. *Social Indicators Research*. Vol. 118 Issue 2, p457-483. 27p. Prieiga per internetą:

- <<http://web.b.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=42c55e6e-3efd-4ddf-aae7-6bb542f06f73%40sessionmgr198&vid=12&hid=105> >
9. Daukantaitė D., Bergman R. L. 2006. Components of subjective well-being in Swedish woman. ISSN 1651-0542. No. 83, Department of Psychology, Stockholm University. Prieiga per internetą:
<<http://www.oru.se/PageFiles/50994/IDA%20Report%20No.%2083.pdf>>
 10. Diener E. 2006. Guidelines for national indicators of subjective well-being and ill-being, *Applied Research in Quality of Life* 1(2): 151–157. Prieiga per internetą:
<<http://dx.doi.org/10.1007/s11482-006-9007-x>>
 11. Diener E., Biswas-Diener, R. 2002. Will money increase subjective well-being? *Social Indicators Research*, 57, 119-169. Prieiga per internetą: <<https://s3-ap-southeast-2.amazonaws.com/wh1.thewebconsole.com/wh/1564/images/Money-Happiness-2002.pdf> >
 12. Diener E., Lucas, R. E. 2000. Explaining differences in societal levels of happiness: relative standards, need fulfillment, culture, and evaluation theory. *Journal of Happiness Studies*, 1, 41-78. Prieiga per internetą:
<<http://link.springer.com/article/10.1023%2FA%3A1010076127199#page-1>>
 13. Diener E., Lucas, R. E. 2009. Well-being for public policy. Prieiga per internetą:
<http://www.amazon.com/Well-Being-Public-Policy-Positive-Psychology/dp/0195334078/ref=sr_1_4?ie=UTF8&s=books&qid=1254170946&sr=1-4>
 14. Diener E., Pavot W. 2008. The Satisfaction with life scale and the emerging construct of life satisfaction. *The journal of Positive Psychology*. Vol.3. Nr.2.
 15. Diržytė A., Patapas A., Fedkovič U. 2014. Statutinių organizacijų darbuotojų subjektyvios gerovės ypatumai. Viešoji politika ir administravimas. Issue: 13(2) / 2014, pages: 307–317. Prieiga per internetą:
<https://www.mruni.eu/upload/iblock/a88/9_Dirzyte_Patapas.pdf>
 16. Eid, M., Larsen R. J. 2008. Measuring the Immeasurable: Psychometric Modeling of Subjective Well-Being Data . *The Science of Subjective Well-Being*, eds. NJ: The Guilford.
 17. Eurofound. 2012. Quality of Life Survey. Prieiga per internetą:
<http://www.eurofound.europa.eu/sites/default/files/ef_publication/field_ef_document/ef1359en.pdf>
 18. Europos komisija. 2008. Specialusis Eurobarometras Nr. 295.
 19. Ferrer-i-Carbonell, A., Gowdy, J. 2007. Environmental Degradation and Happiness. *Ecological Economics*, 60, 509-516. Prieiga per internetą:
<<http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0921800905005835>>

20. Gataūlinas A. 2012. Subjektyviosios gerovės sąvokos struktūros taikymo empiriniuose tyrimuose rezultatų nuoseklumas. Prieiga per internetą: <<http://www.lmaleidykla.lt/publ/0235-7186/2012/4/246-255.pdf>>
21. Hoorn A.V. 2007. A short introduction to subjective wellbeing: Its measurement, correlates and policy uses. University of Rome. Prieiga per internetą: <<http://www.oecd.org/site/worldforum06/38331839.pdf>>
22. Helliwell J.F. 2003. How's life? Combining individual and national variables to explain subjective well-being. National Bureau of Economic Research. Massachusetts Avenue Cambridge, MA 02138. Prieiga per internetą: <<http://www.nber.org/papers/w9065.pdf>>
23. Joseph Rowntree Foundation 2005. Prieiga per internetą: <<http://www.jrf.org.uk/default.asp>>
24. Kairys A., Liniauskaitė A. et al. 2013. Lietuvos gyventojų reprezentatyvios imties psichologinės gerovės struktūra. *Psichologija*. ISSN 2345-0061. Prieiga per internetą: <<http://www.zurnalai.vu.lt/files/journals/211/articles/2678/public/7-19.pdf>>
25. Kroll C., Delhey J. 2013. A Happy Nation? Opportunities and Challenges of Using Subjective Indicators in Policymaking. *Soc Indic Res* (2013) 114:13–28.
26. Lauriola M., Iani, L. 2015. Does Positivity Mediate the Relation of Extraversion and Neuroticism with Subjective Happiness? Department of Social and Developmental Psychology, University of Rome 'Sapienza', Rome, Italy. *PLoS ONE* 10(3): e0121991. doi:10.1371/journal.pone. Prieiga per internetą: <<http://web.b.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=17f9b332-e30c-4833-bb3e-e60b49b523c9%40sessionmgr120&vid=4&hid=105> >
27. Lazutka R. (2005). Ar BVP augimas garantuoja socialinę gerovę? Prieiga per internetą: <<http://www.lpsk.lt/2005/10/14/romas-lazutka-ar-bvp-augimas-garantuoja-socialine-gerove/>>
28. Liniauskaitė A., Kairys A. et al. 2012. Suaugusiųjų psichologinės gerovės sąsajos su socialiniais ir demografiniais veiksniais. *Tiltai*. Prieiga per internetą: <<http://193.219.76.12/index.php/tiltai/article/view/414/386>>
29. Meyer R.F., Melin R., Meyer S.F. 2002. Life Satisfaction In 18-to-64-Year-Old Swedes: In Relation to gender, age, partner and immigrant status. The Department of Neuroscience, Rehabilitation Medicine, Uppsala University, Sweden. Prieiga per internetą: <<http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.467.133&rep=rep1&type=pdf>>
30. Monkevičius A. 2011. Laimės koncepcija viešosios politikos ideologijoje ir praktikoje. Viešojoji politika ir administravimas. *Tiltai*. 10. Nr. 4, Vol. 10, No 4, p. 534–547. Prieiga per internetą: <https://www.mruni.eu/upload/iblock/305/04_Monkevicius.pdf>

31. Navaitis G. 2012. Geriausias pasirinkimas: laimingesnės Lietuvos galimybė. Vilnius: Versus aureus.
32. Nistor A. 2012. Developments on the Happiness Issue: a Review of the Research on Subjective Well-being and Flow. Prieiga per internetą: <<http://connection.ebscohost.com/c/articles/59806935/developments-happiness-issue-review-research-subjective-well-being-flow>>
33. Pontin E., Schwannauer M. Tai S., Kinderman P. 2013. A UK validation of a general measure of subjective well-being: the modified BBC subjective well-being scale. Prieiga per internetą:
34. <<http://web.a.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=9aa2488d-e1d4-4905-a147f4b1ae1c9a0a%40sessionmgr4002&vid=12&hid=4109>>
35. Raipa A. 2009. Šiuolaikinio viešojo valdymo pokyčių kryptys ir tendencijos. Viešojo politika ir administravimas, Nr. 30, 22–32.
36. Realo A., Dobewall, H. 2011. Does life satisfaction change with age? A comparison of Estonia, Finland, Latvia, and Sweden. *Journal of Research in Personality*. No. 45 (2011) 297–308 Prieiga per internetą:
http://ac.els-cdn.com/S0092656611000389/1-s2.0-S0092656611000389-main.pdf?_tid=91de8322-9d2e-11e5-9556-00000aab0f6b&acdnat=1449526085_5074f6b5e49d94d8938ee409a22ff870
37. Ree de J. 2011. Life satisfaction and age: Dealing with underidentification in age-period-cohort models. *Social Science & Medicine*. Volume 73, Issue 1, July 2011, Pages 177–182. Prieiga per internetą:
<<http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0277953611002450>>
38. Rodriguez-Pose A., Masluskaitė K. 2011. Can policy make us happier? Prieiga per internetą: <http://aei.pitt.edu/58614/1/beer15_%2822%29.pdf>
39. Seaford C. 2013. The Multiple Uses of Subjective Well-Being Indicators. *Soc Indic Res* 114:29–43. DOI10.1007. Prieiga per internetą: <<http://link.springer.com/article/10.1007/s11205-013-0381-0#page-1>>
40. Seghieri C., Desantis G., Tanturri M. L. 2006. The Richer, the Happier? An Empirical investigation in selected European countries. No.79. <<http://web.b.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=5dc13d54-f6ea-4079-8fb5-2280b9559622%40sessionmgr198&vid=4&hid=110>>
41. Servetkienė V. 2012. Gyvenimo kokybė Lietuvoje: subjektyvus situacijos vertinimas ir realybė. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*. 4 (28). 20–35. Prieiga per

- internetą:http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:J.04~2012~ISSN_1648-9098.N_4_28.PG_20-35/DS.002.0.01.ARTIC
42. Skučienė D. 2012. Lietuvos pensininkų subjektyvioji gerovė tarp Europos šalių. *Gerontologija*. 13(3):154–164. Prieiga per internetą:
<http://www.gerontologija.lt/files/edit_files/File/pdf/2012/nr_3/2012_154_164.pdf>
43. Stepukonis F., Svensson T. 2007. Gyvenimo kokybė vyresniame amžiuje. *Gerontologija* 2007; 8(1): 55–65. Prieiga per internetą:
<http://www.gerontologija.lt/files/edit_files/File/pdf/2007/nr_1/2007_55_65.pdf>
44. Šilinskas G., Žukauskienė R. 2004. Subjektyvios gerovės išgyvenimas ir su juo susiję veiksniai. ISSN 1392–0359. *Psichologija*. Prieiga per internetą:
<http://www.amazon.com/Assessing-Well-Being-Collected-Indicators-Research/dp/9048123534/ref=pd_bxgy_b_text_b>
45. Tesh-Romer, C., Motel-Klingebiel A., Tomasik M.J..2008. Gender Differences in Subjective wellbeing: comparing societies with respect to gender equality. *Social Indicators research*.
46. Vazonienė G. 2010. Subjektyvios pagyvenusių žmonių gyvenimo kokybės socialiniai ekonominiai veiksniai. *Sociologija*. *Mintis ir veiksmas* 2(27), ISSN 1392-3358. Prieiga per internetą: <<http://www.ku.lt/wp-content/uploads/2013/05/2010-2-p.186-204.pdf>>
47. Veenhoven R. 2008. Healthy happiness: effects of happiness on physical health and the consequences for preventive health care. *Journal of Happiness Studies*, Vol. 9, Issue 3, p. 449-469. Prieiga per internetą:
<<http://link.springer.com/article/10.1007%2Fs10902-006-9042-1>>
48. Vitterso, J. 2013. Feelings, meanings and optimal functioning: Some distinctions between hedonic and eudaimonic well-being. Chapter in A. Waterman (Ed.) *The best within us. Positive psychology perspectives on eudaimonia* (pp. 39-55). Washington, DC: American Psychological Association. Prieiga per internetą:
<<https://uit.no/ansatte/joar.vitterso#sthash.KJ21tKxP.dpuf>>
49. White A. 2007. A Global projection of Subjective wellbeing : A challenge to positive psychology. *Psychtalk*, 56, 17-20.

PRIEDAI

Priedas Nr. 1

18 – 29 m. amžiaus grupės pasitenkinimą gyvenimu lemiantys veiksniai.

Model	Coefficients ^a								
	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	95,0% Confidence Interval for B		Collinearity Statistics	
	B	Std. Error	Beta			Lower Bound	Upper Bound	Tolerance	VIF
(Constant)	6,328	,524		12,069	,000	5,297	7,359		
How satisfied with present state of economy in country	,307	,040	,330	7,729	,000	,229	,385	,855	1,170
State of education in country nowadays	,161	,038	,183	4,196	,000	,086	,237	,816	1,225
Take part in social activities compared to others of same age	,235	,104	,092	2,251	,025	,030	,440	,941	1,063
Felt depressed, how often past week	-1,195	,153	-,333	-7,827	,000	-1,496	-,895	,858	1,165
Subjective general health	-,412	,127	-,139	-3,246	,001	-,662	-,162	,852	1,174

a. Dependent Variable: How satisfied with life as a whole

30 – 40 m. amžiaus grupės pasitenkinimą gyvenimu lemiantys veiksniai.

Model	Coefficients ^a								
	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	95,0% Confidence Interval for B		Collinearity Statistics	
	B	Std. Error	Beta			Lower Bound	Upper Bound	Tolerance	VIF
(Constant)	5,432	,871		6,234	,000	3,715	7,149		
Interviewer code, lives with husband/wife/partner	-,586	,250	-,111	-2,340	,020	-1,079	-,093	,986	1,014
How satisfied with job	,262	,066	,212	3,975	,000	,132	,392	,784	1,275
Feeling about household's income nowadays	-,556	,150	-,201	-3,708	,000	-,852	-,261	,761	1,314
How satisfied with present state of economy in country	,257	,066	,257	3,884	,000	,127	,388	,511	1,956
How satisfied with the national government	,218	,058	,244	3,726	,000	,103	,333	,522	1,916
Subjective general health	-,536	,195	-,133	-2,742	,007	-,921	-,151	,951	1,052

Priedas Nr. 2

41 – 50 m. amžiaus grupės pasitenkinimą gyvenimu lemiantys veiksniai.

Model	Coefficients ^a								
	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	95,0% Confidence Interval for B		Collinearity Statistics	
	B	Std. Error	Beta			Lower Bound	Upper Bound	Tolerance	VIF
(Constant)	7,528	,565		13,333	,000	6,417	8,639		
1 Interviewer code, lives with husband/wife/partner	-1,147	,231	-,222	-4,966	,000	-1,602	-,693	,978	1,023
How satisfied with job	,311	,050	,287	6,211	,000	,213	,410	,913	1,095
Felt depressed, how often past week	-1,446	,163	-,415	-8,862	,000	-1,767	-1,125	,894	1,119

a. Dependent Variable: How satisfied with life as a whole

51 – 60 m. amžiaus grupės pasitenkinimą gyvenimu lemiantys veiksniai.

Model	Coefficients ^a								
	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	95,0% Confidence Interval for B		Collinearity Statistics	
	B	Std. Error	Beta			Lower Bound	Upper Bound	Tolerance	VIF
(Constant)	5,572	,483		11,542	,000	4,623	6,522		
How satisfied with present state of economy in country	,381	,046	,376	8,264	,000	,290	,471	,658	1,519
How satisfied with the way democracy works in country	,238	,043	,244	5,487	,000	,152	,323	,692	1,445
Felt depressed, how often past week	-,595	,130	-,178	-4,409	,000	-,861	-,330	,840	1,190
Subjective general health	-,912	,135	-,277	-6,996	,000	-1,168	-,655	,872	1,147

a. Dependent Variable: How satisfied with life as a whole

Priedas Nr. 3

61 metų ir daugiau amžiaus grupės pasitenkinimą gyvenimu lemiantys veiksniai.

Model	Coefficients ^a								
	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	95,0% Confidence Interval for B		Collinearity Statistics	
	B	Std. Error	Beta			Lower Bound	Upper Bound	Tolerance	VIF
(Constant)	5,094	,460		11,084	,000	4,191	5,998		
Feeling about household's income nowadays	-,548	,111	-,194	-4,931	,000	-,766	-,329	,833	1,200
How satisfied with present state of economy in country	,385	,050	,369	7,711	,000	,287	,483	,560	1,786
1 How satisfied with the national government	,096	,043	,100	2,226	,027	,011	,181	,638	1,567
State of health services in country nowadays	,325	,040	,325	3,137	,000	,047	,204	,803	1,246
Felt depressed, how often past week	-,456	,128	-,163	-4,343	,000	-,808	-,305	,915	1,093

Priedas Nr. 4

Subjektyvią gerovę lemiantys veiksniai visose amžiaus grupėse.

Coefficients^a

Model	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	95,0% Confidence Interval for B		Collinearity Statistics	
	B	Std. Error	Beta			Lower Bound	Upper Bound	Tolerance	VIF
(Constant)	5,845	,425		13,745	,000	5,010	6,679		
Interviewer code, lives with husband/wife/partner	-,529	,115	-,109	-4,596	,000	-,755	-,303	,964	1,038
How satisfied with job	,187	,028	,176	6,774	,000	,133	,242	,809	1,236
Feeling about household's income nowadays	-,277	,081	-,091	-3,408	,001	-,437	-,118	,763	1,311
How satisfied with present state of economy in country	,261	,032	,271	8,077	,000	,198	,325	,484	2,065
1 How satisfied with the national government	,058	,030	,064	1,956	,051	,000	,116	,503	1,988
How satisfied with the way democracy works in country	,060	,029	,065	2,106	,035	,004	,117	,568	1,759
State of education in country nowadays	,129	,026	,136	4,929	,000	,078	,180	,720	1,388
Felt depressed, how often past week	-,760	,091	-,216	-8,340	,000	-,938	-,581	,816	1,226
Subjective general health	-,396	,078	-,124	-5,042	,000	-,549	-,242	,895	1,117

a. Dependent Variable: How satisfied with life as a whole